

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
EVANJELICKÁ BOHOSLOVECKÁ FAKULTA**

**CESTY A MOŽNOSTI MISIJNO-DIAKONICKEJ PRÁCE
V RÓMSKYCH KOMUNITÁCH**

Diplomová práca

2020

Jana Kaletová

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
EVANJELICKÁ BOHOSLOVECKÁ FAKULTA

CESTY A MOŽNOSTI MISIJNO-DIAKONICKEJ PRÁCE
V RÓMSKYCH KOMUNITÁCH

Diplomová práca

Študijný program: Evanjelická teológia so zameraním na riadenie sociálnej pomoci

Študijný obor: Evanjelická teológia

Školiace pracovisko: Katedra praktickej teológie

Školiteľ: Mgr. Milan Jurík, PhD.

Bratislava 2020

Jana Kaletová

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Cesty a možnosti misijní-diakonické práce v rómských komunitách** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.*

.....
Jana Kaletová

KALETOVÁ, Jana. *Cesty a možnosti misijní a diakonické práce v romských komunitách* [diplomová práce]. Univerzita Komenského v Bratislave. Školiteľ Mgr. Milan Júrik, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister. Bratislava : EBF UK, 2020. 73 s.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá misijní a diakonickou prací vykonávanou v romských komunitách Evangelickou cirkvi augsburského vyznání na Slovensku a Slezskou cirkvi evangelickou augsburského vyznání v České republice. První část práce je věnována specifickým romského etnika významným z hlediska misijní a diakonické práce. Druhá část popisuje současný stav diakonické a misijní práce v romských komunitách ve výše uvedených církvích a uvádí další příklady dobré i špatné praxe. Poslední část obsahuje konkrétní návrhy pro budoucí praxi misijně-diakonické práce v romských komunitách.

Abstract

The main topic of this diploma thesis is a missionary and diaconal work in Roma communities by the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia and by the Silesian Evangelical Church of the Augsburg Confession in the Czech Republic. The first part of the thesis focuses on the important specifics of the Roma ethnic group from the perspective of a missionary and diaconal work. The second part describes the current state of the diaconal and missionary work in Roma communities by the above-listed churches and provides other examples of a good and bad practice. The last part identifies specific proposals for the future practice of missionary and diaconal work in Roma communities.

Klíčová slova

Romové, církve, romské děti, misijní práce, diakonická práce, duchovní potřeby, chudoba, společenské vrstvy, jazyková bariéra, vzdělávání Romů, sociální práce, mentoring, dobrovolník, vyloučení, marginalizované skupiny

Key words

Roma, church, Roma children, missionary work, diaconal work, spiritual needs, poverty, social classes, language barrier, Roma education, social work, mentoring, volunteer, exclusion, marginalized groups

Předmluva

Tato diplomová práce se zabývá misijní a diakonickou prací v romských komunitách v Evangelické církvi augsburského vyznání na Slovensku a Slezské církvi evangelické augsburského vyznání v České republice. Jejím hlavním cílem je zmapovat současný stav misijní a diakonické práce na tomto poli, zachytit specifika romského etnika důležitá pro tuto činnost a vytvořit konkrétní návrhy pro budoucí praxi.

K volbě tohoto tématu mě vedly zejména osobní zkušenosti. Vychovávala jsem romské dítě a také jsem několik let pracovala s Romy v dětském křesťanského klubu v Českém Těšíně. O romskou problematiku se dlouhodobě zajímám, tato menšina mi není lhostejná. Jsem s ní v aktivním kontaktu nejen díky naší dceři dodnes.

Při studiu tématu jsem čerpala z odborné literatury a dalších publikací českých, slovenských i dalších zahraničních autorů. Mimoto jsem provedla anketu mezi českými faráři ze SCEAV a slovenskými faráři z ECAV ohledně jejich zkušeností s prací mezi Romy. Abych lépe porozuměla současné církevní praxi na tomto poli, zúčastnila jsem se letního tábora pro romské děti z osady v Rankovcích na Slovensku. Hlavními metodami uplatňovanými při tvorbě práce byly metoda deskriptivní opírající se o rešerši textů, metoda dotazování a metoda pozorování. Využívala jsem rovněž kritické a analytické postupy a při dovozování závěrů pak především metodu dedukce a syntézy.

Přínosem předkládané práce jsou především návrhy pro praxi vycházející z analýzy romské mentality a jejich specifických rysů klíčových pro porozumění tomuto etniku a práci s ním. Práce je určena evangelickým duchovním, diakonům a dobrovolníkům, kteří se věnují nebo se chtějí věnovat misii a diakonii mezi Romy. Text může čtenáři posloužit jako vodítko k pochopení toho, co misijní a diakonická práce v romské menšině obnáší a s jakými obtížemi se pracovník může setkat. Nalezne v ní také doporučení a návrhy, které mu mohou pomoci vytvářet projekty s šancí na úspěch.

Hlavní pomocí při psaní této práce byl můj vedoucí práce Mgr. Milan Jurík, PhD. Mé díky patří také manželům Beňovým z Rankovců, paní Violce Fronkové za jejich čas i rady. Děkuji rovněž Ireně a Karlu Hanušovým za gramatickou a stylistickou korekci a svému milovanému manželovi Zbyškovi za podporu a porozumění, jímž mě v průběhu celého studia a psaní této práce doprovázel a povzbuzoval.

Obsah

Úvod	7
1. Specifika romské komunity jako cílové skupiny misijní a diakonické práce..	9
1.1 Historie Romů v Evropě a současné statistické údaje	9
1.2 Vztah majoritní společnosti k Romům	11
1.3 Romská kultura.....	12
1.4 Problematické oblasti	15
1.4.1 Chudoba	16
1.4.2 Dětská chudoba.....	22
1.4.3 Vzdělávání	25
1.5 Potřeby romských dětí	27
1.6 Vztah Romů k náboženství.....	29
1.7 Osobní zkušenost se specifiky Romů	30
2. Misijní a diakonická práce v romských komunitách	35
2.1 Vymezení pojmů diakonická a misijní práce	35
2.2 Současná diakonická a misijní práce s Romy v ECAV na Slovensku a SCEAV v Česku	37
2.2.1 Dotazník pro farní sbory ECAV na Slovensku a SCEAV v Česku.....	40
2.3 Příklad neúspěšné diakonické a misijní práce mezi Romy	43
2.4 Příklad dobré praxe diakonické a misijní práce mezi Romy	44
2.5 Příklad dobré praxe práce s Romy z mimocírkevního prostředí	47
3. Návrhy pro praxi misijně-diakonické práce v romských komunitách	50
3.1 Příprava pracovníků a dobrovolníků na práci s Romy	50
3.1.1 Vzdělávání v mezikulturní komunikaci	50
3.1.2 Vzdělávání v oblasti volnočasové pedagogiky	51

3.1.3	Spolupráce s jinými subjekty	52
3.2	Fundraising	53
3.3	Sociální a misijní práce přizpůsobená cílové skupině	54
3.3.1	Model práce s Romy používaný v salesiánském hnutí	54
3.3.2	Klady přístupu Salesiánského hnutí	56
3.3.3	Mentoring	58
	Závěr	60
	Seznam použitých pramenů	64
	Přílohy	69

Úvod

Romové jsou etnikum, které u mnoha lidí vyvolává silné emoce a přiznejme si, málokdy ty pozitivní. Mnozí tuto menšinu viní ze zneužívání sociálních dávek, z nepracovitosti, nepořádnosti a mnoha dalších „hříchů“. Celkový pohled majority na Romy a jejich způsob života poměrně přesně vystihuje velmi často používané označení „nepřizpůsobiví“, kterým bývá vyjadřována jinakost Romů, jejich neochota či neschopnost chovat se jako ostatní a přijmout normy většinové společnosti. Z čeho pramení ona romská „nepřizpůsobivost“? Proč je pro lidi z majority tak těžké najít s Romy společnou řeč? Sdílejí odmítavý postoj k této menšině také křesťané?

Jako student teologické fakulty, ale i jako aktivní křesťan si uvědomuji hluboké poslání církve v marginalizovaných skupinách obyvatel našich zemí – České republiky i Slovenské republiky. Romové nepochybně patří mezi největší marginalizované skupiny u nás a potýkají se s množstvím sociálních a ekonomických potíží a také s diskriminací. Právě křesťané by se měli minoritami na okraji společnosti zabývat a pomoci jim náboženskou cestou k sociální inkluzi a tím také k začlenění do společnosti. Přesto tomu tak není. Mnozí misionáři a křesťanští dobrovolníci cestují do velmi vzdálených zemí, aby tam misijně a diakonicky sloužili, což je zcela jistě záslužné a dobré. Málokdo však vidí potřeby ve svém blízkém okolí, obzvláště jedná-li se o potřeby Romů. Misijní a diakonická práce s touto menšinou tak zůstává stále na okraji našich zájmů. Proč je těžké najít faráře, diakony a křesťanské dobrovolníky, kteří by se chtěli věnovat právě těmto lidem? S jakými potížemi se křesťané při práci s Romy potýkají? Jak je možné to změnit?

Tématem mé práce je misijní a diakonická práce v romských komunitách. Mým cílem je analyzovat romskou mentalitu a vymezit specifika tohoto etnika důležitá z hlediska misijní a diakonické práce, dále pak zmapovat současný stav této činnosti mezi Romy v české SCEAV a slovenské ECAV a na základě dobrých i špatných příkladů z praxe vytvořit konkrétní návrhy pro práci těchto církví mezi Romy. S ohledem na širší tématu a omezený rozsah práce jsem se rozhodla zúžit její zaměření na diakonickou a misijní práci mezi romskými dětmi. Služba této části romské menšiny je v současné době nejrozšířenější.

Téma jsem si zvolila z několika důvodů. Potíže v soužití romské a většinové společnosti trvají již dlouhá desetiletí a stále nepřestávají být palčivé a aktuální. Rozdíly mezi mentalitou Romů a majority vyvolávají neporozumění, které zmařilo a nadále maří pokusy o spolupráci mezi těmito dvěma skupinami obyvatel, včetně pokusů o misijní a diakonickou práci s tímto etnikem. Zvolené téma je tedy nadmíru aktuální. K tématu mě dovedl ovšem také osobní zájem a mé zkušenosti. Patnáct let jsem měla v pěstounské péči romské dítě, s jehož odlišností jsme se jako rodina snažili vyrovnat. Několik let jsem také pracovala s Romy v dětském křesťanského klubu v Českém Těšíně. O Romy, jejich způsob života a myšlení se dlouhodobě zajímám a tato menšina mi není lhostejná. Nejen díky své dceři jsem s Romy v aktivním kontaktu dodnes.

Práce je strukturovaná do tří kapitol. V první z nich se věnuji analýze romské mentality, specifickým tohoto etika a problémům, s nimiž se potýká. Porozumění cílové skupině je totiž předpokladem pro provádění smysluplné diakonické a misijní práce. Zvláštní pozornost zde věnuji otázce chudoby, která je pro Romy příznačná a v mnoha ohledech determinující. Ve druhé kapitole vymezují pojmy misijní a diakonická práce, zabývám se tím, jak má tato činnost vypadat v odlišném sociokulturním prostředí, a provádím analýzu současného stavu práce české SCEAV a slovenské ECAV zaměřené na Romy. Uvádím přitom konkrétní příklady z praxe. Na základě poznatků o romské mentalitě, hodnotách a společenském postavení Romů a na základě poznatků o současném stavu diakonické a misijní práce mezi Romy pak ve třetí kapitole předestírám návrhy, které je možné zavést do křesťanské praxe v této oblasti a dosahovat tak potenciálně lepších výsledků.

Základní metodou uplatňovanou zejména v první kapitole je metoda deskriptivní opírající se o rešerši odborné literatury z oblasti národnostních menšin a pedagogiky. Ve druhé kapitole využívám metodu dotazování, neboť potřebné informace čerpám z odpovědi na dotazníky, které jsem získala od českých a slovenských evangelických farářů. Kromě toho využívám rovněž výsledky pozorování, jež jsem uplatnila při sledování práce s Romy na dětském táboře v Rankovcích a také v průběhu mé práce v dětském křesťanském klubu v Českém Těšíně. Při vypracování návrhů do praxe a dovozování závěrů pak byly využity především metody dedukce a syntézy

1. Specifika romské komunity jako cílové skupiny misijní a diakonické práce

1.1 Historie Romů v Evropě a současné statistické údaje

Romové se v Evropě objevují koncem 13. století s příchodem osmanských Turků, kteří bojovali s Byzantskou říší. Romové, které Evropané potkávali, byli v mnoha ohledech odlišní od ostatních obyvatel – jinak se oblékali, používali jazyk, kterému nikdo jiný nerozuměl, měli tmavou pleť, nebyli židy, křesťany ani muslimy, a dokonce neměli svoji vlast. Vedli kočovný způsob života a Neromy neboli „gadže” mezi sebe příliš nepouštěli. Byli považováni za cizince.

V různých evropských zemích postupně vznikaly protiromské zákony omezující kočovný život Romů. Předpisy přitom neposkytovaly této skupině obyvatelstva žádnou právní ochrany. Romové tak pracovali jako nevolníci, a to nejčastěji jako dělníci na poli, sluhové vykonávající domácí práce, hudebníci, podkováři, bělič, kováři, pacholci, kuchaři nebo kočí. Věnovali se i jiným činnostem – cvičili medvědy, rýžovali zlato nebo vyráběli lžíce. Bydleli v chatrčích postavených z rákosí a bláta na okrajích statků. Romské ženy byly nabízeny hostům k pobavení a děti, a později také dospělí, byly prodávány. Romům nepříslušela žádná práva a děti, které se jim narodily, byly považovány také za nevolníky. S touto menšinou se zacházelo krutě. Tento stav trval na různých místech Evropy v mnoha podobných obměnách.

Po následující staletí celou Evropou procházela vlna postupného rušení nevolnictví. V českých zemích k němu došlo v roce 1781, na území dnešního Slovenska v roce 1785. Přestože se nové právní postavení poddaných vztahovalo i na Romy, většinové obyvatelstvo se k nim chovalo podezřívavě a nepřátelsky. Již tehdy započal kolotoč předsudků, které v Evropě přetrvávají do dnešního dne. O necelá dvě století později pak na Romy dopadlo to nejbrutálnější anticikánské opatření vůbec, totiž holokaust, kterému v Evropě padlo za oběť několik set tisíc Romů.

Romové prakticky od svého příchodu do Evropy až dodneška jsou skupinou nacházející se na okraji společnosti. Současný stav je tedy výsledkem kontinuálního vývoje probíhajícího po osm století. Marginalizace Romů utvrzovaná ze strany majority

a následně také přijatá samotnými Romy, jistě velkou měrou přispěla k izolaci této skupiny od většinového obyvatelstva, jejímu nezájmu o veřejné a společenské dění mimo komunitu a majoritní společnost jako takovou.¹

Hovoříme-li o Romech jako o početně významné minoritě, měli bychom si být vědomi, o jaký podíl obyvatelstva České republiky a Slovenska se jedná.

Podle odhadů představených Úřadem zplnomocněnce vlády SR pro romské komunity v roce 2019 v současné době žije na Slovensku 440 000 Romů. Početnější romské komunity pobývají v 804 obcích a městech po celém Slovensku a menší skupiny v dalších 373 obcích.² Celkový počet obyvatel Slovenska činil v roce 2019 přibližně 5 457 000.³ Romská menšina tedy tvoří více než 8 % slovenského obyvatelstva.

Ze Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2017 schválené Vládou ČR dne 22. srpna 2018 vyplývá, že v Česku žilo v roce 2017 přibližně 240 300 Romů, což představuje 2,2 % z celkové populace ČR.⁴ Zhruba polovina Romů pobývajících dlouhodobě v České republice žije ve vyloučených lokalitách.⁵

Z údajů shromážděných o Romech v České republice a na Slovensku vyplývá, že mnohé komunity této menšiny žijí ve vyloučených lokalitách na okraji společnosti a trpí mnoha závažnými problémy, které ohrožují a často přímo maří úsilí o integraci

¹ HANCOCK, Ian. *My Rómsky národ Ame sam e Rromane džene*. Bratislava : Petrus 2005. 29–72 s. ISBN 80-88939-97-6.

² Ábel Ravasz predstavil nový Atlas rómskych komunit - trendy sú pozitívne. *Ministerstvo vnútra SR* [online]. © 2020 Ministerstvo vnútra SR, publikováno 4. 9. 2019 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=abel-ravasz-predstavil-novy-atlas-romskych-komunit-trendy-su-pozitivne>.

³ Počet obyvateľov podľa pohlavia - SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek (ročne). *STATdat* [online]. © Štatistický úrad Slovenskej republiky [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <http://statdat.statistics.sk>.

⁴ Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2017. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2020, publikováno 22. 8. 2018 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2017-168061/>.

⁵ Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2020, publikováno 18. 10. 2019 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2018-177049/>.

této menšiny do majoritní společnosti. Životní situace Romů i přes snahy vynakládané státy, neziskovými organizacemi i církvemi zůstává neuspokojivá.

1.2 Vztah majoritní společnosti k Romům

Jestliže pohlížíme na člověka z jiné sociální vrstvy či jiné kultury (v případě Romů platí z hlediska majority často obojí, jak podrobněji popíšu dále) očima a pravidly, která jsou vlastní naší kultuře, býváme překvapeni, že nezapadá do našich měřítek a představ. Toto nepochopení vyvolává často hněv, rozčarování a stereotypy vedoucí k předsudkům.

Stereotypy jsou sdílené názory o charakteristikách skupin, tedy představy člověka o ostatních lidech. Tento pojem patří do oblasti sociální percepce. Často jsou výsledkem nepřiměřené generalizace a zjednodušení. Člověk je přesvědčen, že určitý jedinec je nositelem nějakých vlastností pouze proto, že je členem nějaké skupiny. Stejná charakteristika je přisuzována všem členům skupina. Tyto představy mohou odporovat faktům. Často totiž nevycházejí ze zkušeností, a už vůbec ne ze zkušeností s konkrétním člověkem. Stereotypy pak mohou vyústit v předsudek, který se projevuje v konkrétním postoji a formě chování lidí.

Negativní stereotypy vůči Romům jsou v české i slovenské společnosti běžným jevem. Renata Weinerová ve svém výzkumu v oblasti stereotypizace Romů v ústeckém kraji z roku 2014 uvádí, že „*plíživou nesnášenlivostí ve vztahu k Romům je zasažena celá česká společnost. A vzhledem k obřím rozměrům této nesnášenlivosti již můžeme hovořit o nové tváři existujícího anticikanismu.*“⁶ Většina výzkumů na toto téma se zabývá jednotlivci, pro šíření rasové nesnášenlivosti je ale podstatné zjistit, jak se člověk nechává ovlivnit okolím.⁷

Vědci z centra CERGE-EI (společné pracoviště Národohospodářského ústavu Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy) zkoumali rizika propuknutí násilí proti etnické skupině. Jejich výzkum ukázal, že etnická nesnášenlivost je nakažlivá a šíří se mezi

⁶ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy*. Praha : Karolinum, 2014. 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1.

⁷ BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Miriam. *Etnické komunity. Romové*. Praha : Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013. 224 s. ISBN 978-80-87398-45-6.

lidmi nečekaně rychle. Alarmující je, že podle výsledků se etnická nesnášenlivost proti Romům šíří dvakrát rychleji než k ostatním etnickým skupinám. Vědci ve svých zjištěních vysvětlovali, proč může etnická nesnášenlivost propuknout velmi rychle i na místech, kde se dříve vůbec nevyskytovala. Žije-li jedinec v prostředí, které není nepřátelské a neprojevuje nesnášenlivost, i on se chová podobně. Pokud ale jeho okolí změní své nastavení, vyvolá to podobnou nevraživost i u této osoby.⁸

Hledání komunikačního kódu a správně zvolený komunikační kanál je cílem k úspěšné komunikaci s jinou kulturou. V případě, že je špatná interpretace spojená s předpojatostí, expresivitou a uzavřeností, dojde k nesprávnému pochopení a interpretaci sdělení. Podaří-li se naopak vzbudit u romské rodiny důvěru, může komunikace přinášet očekávané výsledky. V prostředí romské rodiny je ovšem zapotřebí zachovávat jejich pravidla a zvyky, nepodceňovat je a ctít tak jejich hodnotový systém.⁹

1.3 Romská kultura

Rozpoznat vnější znaky, v nichž se Romové od majoritní společnosti liší, nebývá nijak zvlášť obtížné. Všimáme si jiného vzhledu a jiných projevů chování. Rozdílné je ale více než jen to. Existují také odlišnosti, které nejsou zjevné na první pohled, a přesto jsou pro pochopení romského etnika naprosto nezbytné. V této menšině jsou jinak nastavené vzájemné vztahy, komunikace, společenský řád a hierarchie. Musíme si uvědomit, že zde existují jiné tradice, přesvědčení a hodnoty. Děti zde vyrůstají v jiném myšlenkovém světě, v jiném systému životních priorit a jiném životním rytmu. Mým záměrem je podrobněji poukázat na některé z těchto prvků romské kultury, se kterými je třeba při práci s Romy počítat.

⁸ *Etnická nesnášenlivost je nakažlivá, a proti Romům se šíří dvakrát rychleji, ukázal výzkum [online]. Atlas.cz 1999 – 2020 © Economia, a.s., publikováno 27. 4. 2018, [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/etnicka-nesnasenlivost-je-nakazлива-a-rychle-se-siri-proti-r~c56de3da4a111e880d30cc47ab5f122/>.*

⁹ PODOLINSKÁ, Tatiana, HRUSTIČ, Tomáš. *Boh medzi barrierami, Sociálna inklúzia Romov náboženskou cestou.* v KLÁTIK, Miloš et al. v: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia.* Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. ISBN 978-80-7140-380-7.

Pro Romy je typický komunitní způsob života v širších početných rodinách. Rodina má v romské menšině výsadní postavení. Je chápána jako jeden celek, jedinec vždy jedná a vystupuje za celou skupinu. Hranice mezi tím, co je soukromé a co veřejné, se stírají. Obydlí je chápáno jako dočasné a provizorní. Role v rodině jsou striktně rozděleny – muž je živitel a žena zodpovídá za chod domácnosti. Individualismus není akceptován a nesolidárnost k rodině je nepřijatelná.¹⁰ Romové často navštěvují své příbuzné, jsou velmi pohostinní a hlásí se navzájem ke svému společnému původu. V romské komunitě má nejsilnější autoritu skupina, která pochází z nejsilnějšího a nejpočetnějšího rodu. Rodina je vnímána vícegeneračně. Pospolu zpravidla žijí tři generace dospělých. V této menšině funguje tzv. sociální solidarita, v souladu s níž Romové nikdy nenechají člena své rodiny samotného, ať už doma, na ulici, v nemocnici, venku nebo i na smrtelné posteli.¹¹

Co se týče výchovy dětí, romští rodiče jednají se svými dětmi stejně jako s dospělými, chovají se k nim jako k rovnocenným partnerům a zasvěcují je do veškerých problémů, které dospělé v rodině prožívají. Na jednu stranu tím děti získávají zkušenosti v oblasti sociálního chování a vnímání, na druhou ale ztrácejí bezstarostné dětství, které prožívají děti v majoritní společnosti.

Romské děti jsou vedeny předně k dovednostem nezbytným pro přežití. Romské dívky se už například v útlém věku dokážou postarat o domácnost a své mladší sourozence. Přední jsou jejich povinnosti vůči rodině. Vše ostatní je považováno za jakousi nástavbu, za něco, co není pro život nezbytné. K těmto oblastem patří také vzdělání.

V majoritní společnosti vychováváme děti k volným vlastnostem, jako je odpovědnost, sebeovládání, cílevědomost, samostatnost, sebekritičnost, vytrvalost, spolehlivost, sebekázeň. Chceme, aby děti dokázaly tyto vlastnosti uplatnit při překonávání překážek a dosahování jimi vytyčených cílů a vedeme je k nim skrze

¹⁰ RADIČOVÁ, Iveta. *Hic sunt Romales*. Bratislava : Interlingua, 2001, 62 s. ISBN 80-88991-13-7.

¹¹ BALVÍN, Jaroslav, VAVERKOVÁ, Lenka, et al. v: *INTERRA 6 Interkulturalita a národnostné menšiny*. Spiš : Hnutie R, 2008. ISBN 798-80-970032-0.

příkazy a zákazy. V romských rodinách je výchova spíše nerestriktivní. Děti nejsou vedeny k překonávání překážek na cestě k požitku.

Děti jsou vychovávány tak, aby byly celoživotně závislé na své rodině jak materiálně, tak i psychicky a je jim tímto způsobem zabraňováno v individualizaci. Vštěpuje se jim úcta a poslušnost ke starším ze své komunity.

Na druhé straně mají romské děti oproti těm z majority velkou volnost v každodenním životě. Chodí si, kde chtějí, mohou si vzít, co chtějí – když chtějí například jídlo, prostě si je vezmou v jakoukoli dobu, a to doma i u příbuzných. Romské dítě není zvyklé podřizovat se příkazům a nařízením. Těžko pak ve školském systému chápe, proč musí být oddělené od svých sourozenců, má se ovládat a chovat jinak, než jak bylo dosud zvyklé. Výchovný systém v instituci a v rodině je tak diametrálně odlišný, že tento nesoulad může u dítěte vést k agresivnímu chování a nespokojeně.¹²

Důležitým prvkem romské kultury je romština, kterou různé skupiny této menšiny ovládají v různé míře. Jen část Romů je schopna plného vyjadřování v této řeči, mnozí používají etnolekt, tedy směsici romštiny a jazyka majority. Porozumění češtině či slovenštině a vyjádření toho, co je třeba, v jazyce majority nedělá Romům obecně problém, přesto zde existuje určitá jazyková bariéra, kterou si často neuvědomujeme. Tato bariéra totiž nevyplývá z neschopnosti dorozumět se, ale spíše z nesouladu mezi rovinami jazyka, který majorita a romská menšina používají.

V komunikaci většinové společnosti si ani neuvědomujeme, jakou úlohu sehrává jazyk, který používáme. Domníváme se, že lidé, se kterými v našem jazyce komunikujeme, nám rozumí a chápou, o po nich žádáme. Jazyk má ale různé roviny. Majorita používá v běžné řeči, ve škole nebo na pracovišti tzv. formální jazykový registr. Tedy soubor slov, která obsahují i abstraktní pojmy. V romské rodině se používá převážně tzv. běžný registr, tedy mluva používaná mezi přáteli a známými. V tomto registru si lze vystačit se slovní zásobou 400–800 slov, neboť se při konverzaci používá také neverbální komunikace a větná skladba často není úplná. Rozdíl ve slovní zásobě a způsobu používání jazyka obecně se nejvýrazněji projevuje ve vzdělávání romských

¹² BALVÍN, Jaroslav a Lenka VAVERKOVÁ, et al. v: *INTERRA 6 Interkulturalita a národnostné menšiny*. Spiš : Hnutie R, 2008. 209 s. ISBN 798-80-970032-0.

děti (k tomu viz dále), zcela jistě ale stěžuje porozumění mezi majoritou a romskou menšinou obecně.

Z výše popsaných znaků romské kultury je zjevné, že odlišnosti mezi touto menšinou a majoritou jsou hluboké a dotýkají se mnoha oblastí života včetně základních hodnot a pojmání individuality jednotlivce. Při práci s Romy je nutné mít tyto specifika na paměti. Umožní nám to lépe porozumět smýšlení a chování Romů a chápat motivaci tohoto chování.

1.4 Problematické oblasti

Obyvatelé Česka a Slovenska jsou si vědomi toho, že Romové žijí v horších podmínkách než majoritní společnost a že se jejich integraci dosud nepodařilo uskutečnit. Uvědomují si to také státy a mezinárodní organizace.

V roce 2016 byla Agenturou Evropské unie pro základní práva vydaná publikace: Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU, Průzkum romské populace. Tato zpráva reflektuje složitou situaci Romů a potřebu práce na integraci této menšiny následovně: *„Problémy, kterým Romové čelí, jsou složité a vyžadují proto integrovaný přístup – nízkou úroveň dosaženého vzdělání, překážky na trhu práce, segregaci a problematické životní podmínky je nutno řešit koordinovanými a vzájemně se posilujícími zásahy. EU hraje při provádění takové změny důležitou úlohu, která spočívá ve zlepšování právních předpisů proti diskriminaci, v koordinaci politik, ve stanovení společných cílů integrace a v přidělování finančních prostředků. Hlavní odpovědnost za zapojení romských komunit a za uskutečnění změn však nesou národní a regionální vlády a zejména místní samosprávy.“*¹³

Pro poskytování pomoci jakékoli skupině obyvatelstva je nezbytné nejprve pochopit problémy dané skupiny a její potřeby. Pokud se tedy máme zabývat misijní

¹³ Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU [online], Belgium © Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014 [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_cs.pdf.

a diakonickou prací mezi Romy, taktéž musíme nejprve pochopit způsob uvažování a potřeby právě této minority. Jsem přesvědčená o tom, že mnoho neúspěchů na tomto poli pramení právě z nedostatečného pochopení rozdílnosti romského etnika a ze snahy o vměstnání Romů do přísných měřítek „normálnosti“ uplatňovaných majoritou. Nejprve se tedy zaměříme na to, jakým potíží Romové čelí.

V této práci se zaměřím zejména na dvě problematické oblasti, které výrazně ovlivňují způsob života Romů. Je to chudoba a vzdělávání.

1.4.1 Chudoba

Obyvatelé každé země bez ohledu na její státní zřízení se mezi sebou liší mírou bohatství. Jistě bychom ve všech společnostech našli vrstvu bohatých, kteří žijí v blahobytu, střední vrstvu, jejíž potřeby jsou uspokojivě zabezpečeny i strádající vrstvu chudých. Každá z těchto skupin se řídí svými nepsanými pravidly, určitými nevyslovenými zásadami a zvyky a každý jednatel si pak v životě nese soubor norem společenské vrstvy, ve které vyrůstal. Pravidla jednotlivých sociálních vrstev se neshodují, což mnohdy vede k nepochopení, neboť očekávání, která mají příslušníci konkrétních skupin od příslušníků skupiny jiné, nemohou být naplněna.

Většina majoritní společnosti Čech i Slovenska patří z hlediska materiálního zabezpečení ke střední společenské vrstvě. Velká část Romů naproti tomu patří k chudé vrstvě obyvatelstva. Abychom lépe porozuměli tomu, co všechno s sebou nese tato prostá skutečnost, podíváme se na vzorce chování, které s sebou život v jednotlivých skupinách přináší. Chudobě, rozdílu mezi jednotlivými sociálními skupinami a také snahou nalézt cesty, jak spolu mohou příslušníci odlišných skupin vycházet, se věnuje Ruby Payneová ve své knize *Mosty z chudoby*.¹⁴ Z této publikace v dalším výkladu vycházím.

Existují různé druhy chudoby. Lze rozlišit chudobu generační, jež se vyskytuje ve dvou a více po sobě jdoucích generacích, a chudobu situační, která trvá po krátkou

¹⁴ PAYNE, Ruby, DEVOL, Philip, SMITH, Terie. *Mosty z chudoby. Strategie pre profesionálov a komunit*. Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 293 s.. ISBN 978-80-89284-53-5.

dobu a je způsobena dočasnými nepříznivými okolnostmi.¹⁵ Přitom je potřeba mít vždy na paměti, že být chudý neznamená trpět nedostatkem inteligence nebo schopností, ač se je společnosti rozšířeném názoru opačný.

Co je to chudoba? Je to míra, ve které jednotlivec žije bez potřebných zdrojů. Těmito zdroji jsou nejen peníze a majetek, ale také řada dalších statků. Rozlišujeme zdroje finanční, emocionální, mentální, duchovní, fyzické, podpůrné systémy a vztahy a životní vzory.¹⁶

Finanční zdroje slouží k nákupu zboží a služeb. Emocionální zdroje využíváme k překonávání těžkých a citově vypjatých situací, jedná se o způsob, jakým na ně reagujeme, a schopnost nebo neschopnost ovládat se. K mentálním zdrojům řadíme jak duševní vlohy, tak získané schopnosti – čtení, psaní, počítání, schopnost být soběstačný. Tyto vlohy potřebujeme pro každodenní život. Mít duchovní zdroje znamená věřit v prozřetelnost a Boží plán, a také v to, že nejsem zbytečný, mám schopnosti, cenu a hodnotu. Dostatek fyzických zdrojů se projevuje schopností vést soběstačný život. Podpůrné zdroje jsou lidé, na které se člověk obrací, potřebuje-li pomoc. Těmto osobám např. svěřím do péče své nemocné dítě, požádám je o pomoc s vyřízením dokumentů nebo s učením. Zdroji jsou také kontakty s lidmi, kterými se člověk obklopuje – s nimiž buduje vztahy a považuje je za vzory. Tito lidé dané osobě mimo jiné předávají znalost nepsaných pravidel, ukážou je, vysvětlí a naučí jiné orientovat se v nich.

Míra, v jaké jsou jmenované zdroje v dané sociální vrstvě přítomné, určuje priority příslušníků skupiny a také kritéria, podle kterých se rozhodují. V tabulce č. 1 uvádím srovnání priorit jednotlivých vrstev.

¹⁵ PAYNE, Ruby, DEVOL, Philip, SMITH, Terie. *Mosty z chudoby. Strategie pro profesionálov a komunit.* Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 293 s . ISBN 978-80-89284-53-5.

¹⁶ PAYNE, Ruby, DEVOL, Philip, SMITH, Terie. *Mosty z chudoby. Strategie pro profesionálov a komunit.* Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 293 s.. ISBN 978-80-89284-53-5.

Chudí	Střední třída	Bohatí
Prioritou je zábava a osobní vztahy.	Prioritou je práce a úspěch.	Prioritou je zvážení finančních, společenských a politických důsledků.
Důležité je umět se fyzicky bránit, nebo mít někoho, kdo je ochoten se za mě poprat.	Důležité je umět volit správná slova v konfliktu.	Důležité je mít známosti, vysoce ceněné jsou společenské, politické a finanční konexe.
Peníze jsou výrazem osobnosti, slouží na zábavu a udržování vztahů, nikoli na zajištění bezpečnosti.	Peníze znamenají zajištění bezpečnosti.	Peníze znamenají zajištění bezpečnosti.
Nakládání s penězi není prioritou, chudí neumí hospodařit s něčím, co nikdy nevlastnili.	Prioritou je schopnost hospodařit s penězi.	Prioritou je peníze uchovávat a investovat.

Tabulka č.1: Priority jednotlivých sociálních vrstev

Pro lepší pochopení nepsaných pravidel srovnávám v následující tabulce nepsaná pravidla vrstvy chudých a střední třídy. Jednotlivé položky vystihují, jak která skupina přistupuje ke konkrétním oblastem každodenního života, co je pro ni v dané situaci nejpodstatnější a co pro ni jednotlivé oblasti znamenají.

Oblast	Chudí	Střední třída
Majetek	Lidé.	Věci.
Peníze	Je třeba použít a utratit.	Je třeba s nimi hospodařit.
Osobnost	Hlavní cíl je zábava, vysoce ceněný je smysl pro humor.	Hlavní cíl je získávání věcí a stabilita, vysoce je ceněn úspěch.
Společenský důraz	Sociální začlenění lidí, které mám rád(a).	Důraz se klade na samostatnost a soběstačnost.
Jídlo	Klíčová otázka: Měl jsi dost jídla? Důležitá je kvantita.	Klíčová otázka: Chutnalo ti to? Důležitá je kvalita.
Oblečení	Na oblečení se cení osobní styl a výraz individuality.	Cení se jeho kvalita, přijatelnost v rámci střední vrstvy. Důležitá je značka.
Čas	Nejdůležitější je přítomnost, rozhodování probíhá na základě momentálních pocitů, anebo potřeby přežít.	Nejdůležitější je budoucnost, rozhodování probíhá na základě vlivu konkrétního rozhodnutí na budoucnost.
Vzdělání	Ceněné a uznávané jako abstraktní hodnota, ne jako součást reality.	Nevyhnutné pro úspěch a vydělávání peněz.
Osud	Víra v osud, jednatelce proti osudu nic moc nezmůže.	Každý má možnost si vybrat, máme schopnost měnit budoucnost správnými rozhodnutími.

Jazyk * ¹⁷	Běžný registr, cílem je přežít.	Formální registr, jazyk je prostředkem vyjednávání.
Rodinná struktura	Většinou matriarchální.	Většinou patriarchální.
Perspektiva světa	Světlem je nejbližší okolí.	Svět je vnímán z perspektivy jedné země.
Láska	Láska a přízeň jsou podmíněné a závisí na tom, zda je jedinec oblíbený.	Láska a přízeň jsou podmíněné a závisí na úspěchu jedince.
Hnací síla	Přežití, vztahy, zábava.	Práce, úspěch.
Humor	O lidech a sexu.	O vtipných situacích.

Tabulka č. 2: Srovnání nepsaných pravidel vrstvy chudých a střední třídy¹⁸

Jedinci, kteří chtějí změnit svůj status a touží odejít z chudoby do jiné vrstvy, opouštějí toto prostředí ze 4 hlavních důvodů:

1. mají cíl něčeho dosáhnout nebo něco mít;
2. situace je už natolik nesnesitelná, že cokoliv jiné se zdá lepší;
3. někdo ze střední vrstvy jim ukáže, že existuje jiný způsob života (učitel, mentor, partner, životní vzor, sponzor), naučí je nepsaná pravidla své vrstvy a poskytne jim potřebné zdroje;
4. mají specifický talent nebo schopnost, která poslouží jako nová životní příležitost.

¹⁷ Jazyk: běžný registr – slangový, hovorový, používaný mezi přáteli, konverzace je založená na neverbálních dorozumívacích prostředcích; formální registr – neosobní, využívaný v pracovním, školním prostředí, používají se celé věty s výběrem specifických slov.

¹⁸ PAYNE, Ruby, DEVOL, Philip, SMITH, Terie. *Mosty z chudoby. Strategie pro profesionálov a komunit.* Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 50-51 s.. ISBN 978-80-89284-53-5.

Ke zmírnění chudoby Romů a vymanění se z nejnižší společenské vrstvy nestačí získat placenou práci – jak se mnozí představitelé majority domnívají. Typické zaměstnání průměrného Roma totiž nezaručí dostatečné živobytí pro průměrnou romskou rodinu. Podle Agentury Evropské unie pro základní práva by pracovní příležitosti měly zaručit takovou minimální mzdu, která zmírní extrémní chudobu a hladovění. Kromě toho by měla být rovněž podporována zaměstnanost žen a tím posíleno jejich postavení.¹⁹

Podle dat shromážděných v rámci projektu EU-SILC a Statistickým úřadem SR je chudobou ohroženo až 85 % domácností marginalizovaných romských komunit (MRK). V rámci výzkumu byla zkoumána příjmová situace, úroveň chudoby a sociálního vyloučení marginalizovaných romských komunit na Slovensku v porovnání s běžnými obyvateli. Průzkum byl proveden na vzorku 230 tisíc lidí žijících povětšinou v segregovaných komunitách. Obyvatelstvo MRK, je podstatně mladší než běžná populace, lidé nad 65 let tvoří pouze 5 %, přičemž celostátně je to více než 16 % obyvatel. Průměrný příjem domácností v MRK je až 3x nižší než v domácnosti běžné populace. Těžké materiální deprivaci čelí 56 % lidí z MRK, v majoritní společnosti je to pouhých 7 %. Uvedená čísla jasně dokazují, že v životních podmínkách lidí z MRK a těch, v nichž žije většinové obyvatelstvo, je stále velký rozdíl. Na základě těchto výzkumů vznikl Atlas romských komunit 2019 podrobně zachycující vyloučené lokality a životní podmínky v nich.²⁰

¹⁹Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU [online], Belgium © Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014 [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_cs.pdf.

²⁰ Ministerstvo vnútra SR, *Chudobou je ohrozených až 85 % domácností z marginalizovaných rómskych komunit, ukazuje nový výskum EU SILC MRK*, [online]. © 2020 Ministerstvo vnútra SR, publikováno 9. 1. 2020 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=chudobou-je-ohrozenych-az-85-domacnosti-z-marginalizovanych-romskych-komunit-ukazuje-novy-vyskum-eu-silc-mrk>.

1.4.2 Dětská chudoba

Pro budoucnost romské populace je klíčové, v jakých podmínkách žijí romské děti, jaké mají příležitosti a jaké jsou jejich potřeby. Problém chudoby se týká celých romských komunit, včetně jejich nejmladších příslušníků.

Agentura FRA (Agentura Evropské unie pro základní práva), která provádí průzkum romské populace, můžeme získat důkazy o podílu romských dětí žijících v domácnostech, jejichž příjmy se pohybují pod hranicí vnitrostátního ohrožení chudobou. Ten je dvakrát vyšší než u dětí z neromské populace žijících v jejich blízkosti. 42 % Romů, kteří jsou ohroženi chudobou, je mladších 18 let (u domácností osob z neromské populace je tento podíl zhruba poloviční, přesněji 22 %). Průzkum dokazuje, že děti jsou obzvláště zranitelnou skupinou, protože před dosažením věku 15 let nemají přístup na trh práce a jsou zcela závislé na zabezpečení, které jim poskytne rodina a stát. Přitom však ani rodiny, ani mechanismy veřejného blaha nestačí k pokrytí materiálních potřeb romských dětí v chudých rodinách.²¹

Strategie Komise pro řešení dětské chudoby a zajištění přístupu k dostatečným zdrojům se zaměřuje na podporu účasti rodičů na trhu práce, zajištění přístupu ke vzdělávání v raném dětství a zvyšování kvality práce tak, aby rodiče mohli sladit pracovní a rodičovskou roli. Za klíčový doplňkový nástroj umožňující vymanit děti z chudoby je často považována účast žen na trhu práce.

Boj s dětskou chudobou patří mezi priority Evropské unie. Podílí se na tom právně nezávazné usnesení Evropského parlamentu z listopadu 2015, které výslovně apeluje na větší politické zapojení do boje proti dětské chudobě na nejvyšší úrovni EU. Evropská komise podnikla kroky pro řešení problému již v roce 2013, kdy přijala doporučení o investicích do dětí, které přijaly všechny členské státy jednomyslně.²²

²¹ Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU [online], Belgium © Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014 [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_cs.pdf.

²² European Court of Auditors, *Auditoři posuzují snahy EU v boji s dětskou chudobou* [online]. European Court of Auditors, publikováno 18. 6. 2019 [cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.eca.europa.eu/cs/Pages/NewsItem.aspx?nid=12331>.

Sdělení z roku 2013 nazvané „Investice do dětí: východisko z bludného kruhu znevýhodnění“ vyzývá členské státy, aby věnovaly pozornost dětem, které jsou vystaveny zvýšenému ohrožení v důsledku vícenásobných znevýhodnění, jako jsou romské děti.²³

Jádrem strategie Evropského parlamentu Evropa 2020 je boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Evropský parlament předložil návrh na záruku pro děti v období 2021-2027. „Chudoba je skutečností pro téměř každé čtvrté dítě v EU. Relativně malá investice během dětství může přinést celoživotní zisky nejen pro tyto osoby, ale též celkově pro společnost a hospodářství,“ řekl člen Evropského účetního dvora odpovědný za audit Tony Murphy.²⁴

V letech 2014–2020 byla Ministerstvem vnitra SR v Operačním programu Lidské zdroje 2014–2020 jedna z priorit věnovat se marginalizovaným romským komunitám a zabezpečit jim technické vybavení v obcích s tím, že marginalizované romské komunity měly být do projektu zapojeny. Šlo o podporu desegregace a podpora v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti, zdravotní péče a bydlení. Programová struktura a konkrétní oblasti tohoto programu jsou dostupné na stránkách Ministerstva vnitra SR.²⁵

Současným stavem a přístupem k menšinovým dětem v ČR se zabývá mimo jiné každoročně vydávaná zpráva o stavu romské menšiny v České republice, dosud poslední byla vyhotovena za rok 2018.²⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR v roce 2018 podporovalo integraci Romů prostřednictvím 3 dotačních programů ve

²³ FRChudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU [online], Belgium © Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014 [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_cs.pdf.

²⁴ European Court of Auditors, *Auditoři posuzují snahy EU v boji s dětskou chudobou* [online]. European Court of Auditors, publikováno 18. 6. 2019 [cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.eca.europa.eu/cs/Pages/NewsItem.aspx?nid=12331>.

²⁵ Ministerstvo vnitra SR, *Operační program Lidské zdroje 2014-2020* [online]. © 2020 Ministerstvo vnitra SR 2014 [cit. 1. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.minv.sk/?OPLZ>.

²⁶ PLAŠILOVÁ, Lenka, *Tisíce českých dětí žije v chudobě. Unie řadě z nich zaplatila nové bydlení*. [online]. EurActiv Network, publikováno 5. 12. 2018. [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropske-finance/news/tisice-ceskych-deti-ziji-v-chudobe-unie-rade-z-nich-zaplatila-nove-bydleni/>.

4 tematických okruzích: předškolní vzdělávání; spolupráce rodiny a školy v oblasti předškolního a základního vzdělávání; vzdělávání romských žáků na základní škole; a podpora úspěšného přechodu na střední školu a volnočasové aktivity pro romské děti a žáky. Pro MŠMT je však prioritní především podpora předškolní a včasné péče. O dotaci si v roce 2018 mohly zažádat všechny právnické osoby vykonávající činnost mateřské nebo základní školy nebo školského zařízení a dále pak nestátní neziskové organizace, které se prokazatelně věnují práci s romskými dětmi a žáky.²⁷

Chudobou a jejím zmírněním se zabývají též ekonomové a v roce 2019 získali Nobelovu cenu za ekonomii Abhijit Banerjee, Esther Duflová a Michael Kremer, a to právě „za jejich experimentální přístup ke zmírnění globální chudoby“. Jejich hlavním příspěvkem byla syntéza tzv. rozvojové ekonomie (jak řešit problémy rozvojového světa) a ekonomie. *„Jejich přístup k řešení chudoby spočívá v dělení na menší, lépe zvladatelné problémy, například jak co nejúčinněji zlepšit výsledky vzdělávání či zdraví dětí. Trojice ekonomů podle akademie ukázala, že tyto dílčí problémy se nejlépe řeší na základě pečlivě navržených experimentů mezi lidmi, kterých se daný problém nejvíce dotýká“.*²⁸

Ze všech těchto informací vyplývá, že navzdory všem snahám a iniciativám vyvíjeným na úrovni obcí, států i nadnárodních organizací, zůstává chudoba v romských komunitách vážným problémem. Obzvláště alarmující jsou údaje týkající se dětské chudoby v romských rodinách, která svědčí o tom, že se s tímto problémem budou naše společnosti potýkat patrně ještě dlouho dobu. Není divu, že prioritou na všech úrovních je právě mýcení dětské chudoby – přetrvávající generační chudoba má totiž dalekosáhlé negativní důsledky nejen na život jedinců, kteří ji zažívají, ale také státu jako celku.

²⁷ Úřad vlády České republiky, *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2020 2019. [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny.pdf>.

²⁸ Nobelovu cenu za ekonomii letos dostali vědci za snahu zmírnit chudobu [online]. © 2003 - 2020 ROMEA, o. p. s., publikováno 14. 10. 2019 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/nobelovu-cenu-za-ekonomii-letos-dostali-vedci-za-snahu-zmirnit-chudobu>.

1.4.3 Vzdělávání

Chudoba není jediný problém, s nímž se Romové potýkají. V přístupu k lepšímu životu jim brání také potíže v oblasti vzdělávání. Romské děti mají často problém dokončit základní školu, málokdo z této menšiny zvládne střední školu, o vysoké škole ani nemluvě. Jsou snad tyto děti méně inteligentní? Nikoli. Existuje však řada překážek, které tyto musejí na rozdíl od dětí z majority překonávat.

Jak jsem již uváděla výše, romské děti vyrůstají v jiných podmínkách než děti z majority. Nejde přitom jen o materiální zázemí, ale zejména o jiný životní rytmus, jiné zvyky a jiný způsob výchovy. Školský systém v Česku a na Slovensku je nastaven podle měřítek majority, do nichž se ale kvůli tomuto odlišnému zázemí romské děti jednoduše nemohou vejít.

Romské děti jsou často umisťovány do základních škol praktických určených žákům s lehkým mentálním postižením. Obvykle se tak děje bez jakéhokoli protestu ze strany rodičů. Ti sami totiž absolvovali například jen zvláštní školu a nikdo jim nevysvětlil, že tato škola jistým způsobem segreguje jejich děti z hlavního vzdělávacího proudu. A i v případě, že si to uvědomují, volí pro dítě snazší cestu. Nejsou v danou chvíli schopni rozpoznat, co to pro jejich děti bude v budoucnu znamenat. Absolventi základních škol praktických mají posléze problém se zařazením do dalšího vzdělávání. Z výzkumů mimoto vyplývá, že i klasické základní školy, v nichž tvoří většinu žáků Romové, neposkytují dětem výuku podle Rámcového vzdělávacího programu.²⁹

V oblasti vzdělávání se výrazně projevuje jazyková bariéra, o které jsem pojednala v části o romské kultuře. Romské děti používají jinou a daleko chudší češtinu a slovenštinu ve srovnání s většinovou společností, zejména mají problém s porozuměním formálnímu registru jazyka. Testy inteligence, používané v pedagogicko-psychologických poradnách, pro zařazování dětí do základních škol praktických, jsou do značné míry postaveny na porozumění zadání. S tím ovšem romské

²⁹ ŠORMOVÁ, Kateřina. *Jak čtou Romové*. Praha : Filozofická fakulta, UK, 2016. 53-54 s. ISBN: 978-80-7308-595-7.

děti kvůli jazyku bojují a dostávají se proto do nevýhodné situace. Výsledky testů pak adekvátně neodrážejí inteligenční potenciál daného dítěte.

Podívejme se na čísla, která nám pomohou pochopit, jak velkou bariéru neznalost formálního registru jazyka pro romské děti, zvláště ty na začátku školní docházky, představuje. Jak uvádí Kateřina Šormová v knize *Jak čtou Romové*,³⁰ romské dítě vykazuje v 1. ročníku znalost 400–800 slov češtiny, české dítě 2000–3500 slov. Tento propastný rozdíl způsobuje, že romské dítě nechápe většinu pojmů obsažených ve školních učebnicích, zadáních a výkladech a nemůže tak plnit to, co se od něj očekává. Při komunikaci se stává, že Romové rozumí řeči Čecha nebo Slováka z majority jen částečně a vše ostatní si vyloží po svém, což mnohdy vede k nepochopení.

Kromě slovní zásoby je romskému dítěti rovněž cizí řada situací ze světa „gádžů“. Určité situace se jim naopak mohou pojit s něčím z jejich světa, čemu zase nerozumí děti z většinové společnosti. To souvisí s realitou, ve které děti před nástupem do školy žijí. Romským dětem se v oblasti vzdělávání nedostává pomoci ze strany rodiny. Rodiče jim nepomohou, protože sami nerozumí slovním úlohám, textům v učebnicím a probírané látce.

S ohledem na chudé poměry, v nichž romské děti žijí, by se mohlo zdát, že neuspokojivé výsledky ve škole souvisejí s jejich materiálními poměry. Ve výzkumech ekonomů provedených v oblasti řešení chudoby bylo testováno, zda se výsledky žáků zlepší, budou-li mít lepší přístup k učebnicím nebo dostanou-li ve škole jídlo zdarma. Průzkum ukázal, že to na výsledky nemělo vliv. Problém v oblasti vzdělávání totiž netkví v nedostatku zdrojů, ale ve stylu učení, který nebyl adaptován na potřeby konkrétních žáků. Výzkumníci následně testovali také situaci, kdy učitelé pomáhali s nejslabšími žáky asistent. Ukázalo se, že se zlepšily krátkodobé i dlouhodobé výsledky.³¹

³⁰ ŠORMOVÁ, Kateřina. *Jak čtou Romové*. Praha : Filozofická fakulta, UK, 2016, 45 s. ISBN: 978-80-7308-595-7.

³¹ Nobelovu cenu za ekonomii letos dostali vědci za snahu zmírnit *chudobu* [online]. © 2003 - 2020 ROMEA, o. p. s., publikováno 14. 10. 2019 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z:

Rozdíl mezi vzděláváním dětí majoritní společnosti a minoritní tkví ve standardech, které jsou nastaveny po vzoru majoritní společnosti a nejsou vhodné pro romské děti. Ukazuje se, že právě alternativní postupy přinášejí v případě odlišných etnik výsledky.

K podobným závěrům můžeme dospět i při sledování doučování romských dětí v rámci projektu zastřešeného Muzeem romské kultury v Brně (projekt nedávno přešel pod organizaci DROM). Vliv mentora v osobě dobrovolníka přináší změnu ve školních výsledcích těchto žáků. Postupy doučování přizpůsobené potřebám dítěte, podrobné a názorné vysvětlování učiva pak žáka nebo studenta posouvá dopředu a on samotný je tím motivován k další práci. Vyžaduje to ovšem dlouhodobé úsilí a vytrvalost na obou stranách, neboť překonat kulturní rozdíly a léta nepochopení školské látky je velmi obtížné.³²

1.5 Potřeby romských dětí

Je důležité, aby práce s Romy byla zaměřena co nejkomplexněji na všechny věkové skupiny, ale velmi efektivní je pracovat s různými skupinami samostatně. Já jsem se v mé práci zaměřila na cílovou skupinu dětí, a to i z toho důvodu, že dobrovolníci, kteří pomáhají s aktivitami, jsou převážně z řad dorostu a mládeže, střední a starší generace se do pomoci Romům tolik nezapojuje. Práce s Romy je také z velké většiny zaměřená právě na děti.

Potřeby dětí jsou závislé především na věku, pohlaví, zdravotním stavu a prostředí, ze kterého dítě pochází. Základní potřeby dělíme na:

- biologické – strava odpovídající množstvím a kvalitou věku dítěte; uspokojování jiných fyzických potřeb jako je čistota, teplo, světlo, očkování, dostatek podnětů apod.;

<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/nobelovu-cenu-za-ekonomii-letos-dostali-vedci-za-snahu-zmirnit-chudobu>.

³² Rozhovor s Irenou Hanušovou, dobrovolnicí v projektu doučování dětí v Muzeu romské kultury, nyní organizaci DROM, romské středisko.

- psychicko-sociální – přiměřený rozvoj v oblasti intelektu, citů a vůle, ale i v chování, interakci s okolím, chápání sebe sama a lidí, společenských hodnot i celého prostředí, jehož je dítě součástí, potřeba vlastní identity;
- vývojové – důležitým aspektem je motivace, která vede jedince k vyhledávání a poznávání nových skutečností, poznatků a činností.

Dosadíme-li si ke konkrétním potřebám romské dítě, zjistíme, že v jeho životě se vývoj a naplňování potřeb děje jiným způsobem než u většinové společnosti. Romské dítě žije převážně v segregované oblasti v prostředí, kde jsou špatné životní podmínky, určené chudobou. Často není k dispozici pitná voda, elektřina, kanalizace. Jeden malý prostor obývá velká skupina lidí. Děti nemívají svůj vlastní pokojíček plný hraček a rodiče jim nečtou pohádky. Rodiče s ním jednají jako s dospělými.

Romské dítě žije ve skupině, která neustále řeší projevy nesnášenlivosti, rasismu, pohrdání a negativních postojů a předsudků vůči svému etniku. Toto prostředí je permanentně ve střehu a v pocitu ohrožení. Dítě je součástí světa dospělých, kteří každodenně bojují o přežití a učí jej dovednostem k tomu potřebným. Má kolem sebe plno lidí, kteří si navzájem pomáhají, podporují se a jsou závislí jeden na druhém. Dítě je vychováváno tak, aby bylo celoživotně závislé na své rodině.

Potřeby romského dítěte žijícího například v osadě jsou jinak naplňovány než potřeby dítěte v majoritní společnosti. V závislosti na stupni chudoby pak má nebo nemá dítě k dispozici stimulační podněty. Těmito podněty je bohužel často pouze televize nebo je dítěti ponechána svoboda, ať se zabaví samo. To nejsou stimuly a podněty, které by jej posouvaly dále a rozvíjely. Tento nedostatek se projevuje v mnoha oblastech. Romským předškolním dětem chybí jemná motorika, neumějí kreslit, nevnímají realitu obrázků, vykazují deficit abstraktního myšlení. V sociálních kontaktech s dospělými je romské dítě naopak zběhlejší než dítě z majority. Nese to však s sebou také starosti a problémy dospělých, které dítě z většinové společnosti nemusí řešit.

Romské dítě se od útlého dětství potýká s nepřijetím ze strany většinové společnosti, s příchodem do školy tento problém dále narůstá. Život, v němž má člověk pocit neustálého ohrožení, zákonitě musí zanechat na psychice svoje stopy. Opakem

ohrožení je stav bezpečí. Kde tento pocit Romové zažívají? Dovolím si tvrdit, že pocit bezpečí a psychické stability těmto lidem nabízí pouze jejich rodina, a to pouze za předpokladu, že se jedná o rodinu funkční, a komunita. V kontaktu s většinovou společností jsou Romové neustále ve střehu a odpovědí na dlouhotrvající nebezpečí je buď útek nebo útok.

1.6 Vztah Romů k náboženství

Aby byl náš výklad o specifických romské kultury významných z hlediska misijní a sociální práce úplnější, považuji za potřebné popsat rovněž vztah této menšiny k náboženství.

Není snadné postihnout obecně vztah Romů k víře. Stejně jako u majoritní společnost i Romové mívají k duchovním otázkám v různých místech a rodinách různý přístup. U některých skupin Romů převažují praktiky lidové víry, nelze to však vztahovat na celé etnikum.

Religionista Milan Kováč uvádí, že nejvyšší úctě u Romů se těší Bůh Otec, potom Ježíš Kristus a kult panny Marie.³³ Podle výzkumů z roku 2001 se většina slovenských Romů oficiálně hlásí k římsko-katolické církvi (až 74,71 %). K evangelické církvi se hlásí pouze 1,29 % slovenských Romů.³⁴

Romové mají svůj specifický přístup k víře. Na jedné straně příliš nectí církevní svátky a neúčastní se bohoslužeb, na druhé straně jim ale velmi záleží na obřadech jako je křest nebo církevní pohřeb.

V období po sametové revoluci po roku 1989, kdy vznikaly nové charismatické a letniční hnutí v křesťanských církvích, se Romové začali více otevírat těmto skupinám. Upřednostňují osobní a úzký vztah mezi knězem a běžným věřícím. Dalším důvodem může být jejich nepříliš pozitivní přístup k institucionálnímu způsobu komunikace s Bohem, k církevní dogmatice, účasti na rituálech a disciplíně, kterou

³³ GREŠKOVÁ, Lucia (Ed.). *Pastorácia Rómov (Hľadanie Romského boha)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009. 32 s. ISBN 978-80-89096-39-8.

³⁴ GREŠKOVÁ, Lucia (Ed.). *Pastorácia Rómov (Hľadanie Romského boha)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009, 22–23 s. ISBN 978-80-89096-39-8.

většinou postrádají. Emotivní, přímý a velmi osobní vztah k Bohu stejně jako živelný a neformální přístup k průběhu bohoslužeb je Romům daleko bližší. Takto vznikly i samostatné romské sbory a romské křesťanské skupinky.

Podle etnologie se pod pojmem duchovní kultura rozumí různé kulturní fenomény, které uspokojují duchovní potřeby. Cestou k uspokojení těchto potřeb nemusí být pouze církevní organizace. Tuto funkci může plnit rovněž lidová víra fixovaná na ústní tradici, taková podoba víry je právě v romském etniku poměrně rozšířená. Hlavním prvkem této víry je strach ze smrti a mrtvých a z toho, že zemřelí mohou negativně zasahovat do jejich života a vrátit se. Velmi se bojí působení nečistých sil na novorozence před jeho pokřtěním.³⁵

Kněz požívá v očích Romů velké vážnosti, dostává se mu úcty a respektu, je považován za člověka, který má schopnost komunikovat s jiným světem – světem mrtvých. Pro romskou rodinu je věcí velké prestiže hostit u sebe doma duchovního – jednají s ním dle přísloví „kněz do domu, Bůh do domu“.

1.7 Osobní zkušenost se specifiky Romů

Pro poskytnutí plastičtějšího obrazu specifík hluboce zakořeněných v romské kultuře a Romech samotných nyní připojuji krátkou kapitolu zachycující mou vlastní zkušenost s tímto etnikem, konkrétně zkušenost s výchovou romského dítěte. Doufám, že čtenáři poslouží jako prostředek pro lepší pochopení toho, jak se jinakost této menšiny může projevat v praxi a co může způsobit nepochopení jeho odlišných potřeb ze strany majority. Jde o příklad z mé vlastní zkušenosti, jeho účelem není poskytnout čtenáři generalizaci ani popis romského etnika jako takového.

V roce 1994 jsme do naší rodiny přijali romské dítě, holčička z dětského domova. V té době jsme již měli dvě vlastní děti, kterým byly 4 a 6 let. Naši adoptované dceři byly tehdy 3 roky. Pro pěstounskou péči jsme se rozhodli, jelikož jsme vnímali,

³⁵ FUJADA, Milan, KLOCOVÁ Eva, KUNDT, Radek, et al. *Identity v konfrontaci, Multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ*. Brno : Masarykova univerzita, 2011. 358-362 s. ISBN 978-80-210-5558-2.

že máme kapacitu a dostatek lásky pro dítě z dětského domova. Naše blízcí toto rozhodnutí akceptovali.

V té době neexistovaly podpůrné programy pro pěstouny, které by jim pomohly porozumět, jak vychovávat romské dítě v bílé tedy „gádžovské“ rodině. Absolvovala jsem sice seminář profesora Pavla Říčana, který napsal knihu: *S Romy žít budeme – jde o to jak*³⁶, jeho výkladu jsem ale příliš nerozuměla. Očekávala jsem nejspíš konkrétní rady, kterých se mi ale nedostalo. Žila jsem v přesvědčení, že budeme-li naši romskou dcerku vychovávat našim způsobem, vychováme z ní dobrého člověka podle našich měřítek.

Na všechny tři naše děti jsme aplikovali stejné výchovné způsoby, stejného výsledku jsme se ale nedočkali. V té době jsme nebyli schopni rozpoznat to, že naše výchovné metody nejsou vůbec ty nejlepší, které můžeme ve vztahu k dítěti z jiného etika uplatňovat. Netušili jsme, že Romové vychovávají své děti je diametrálně odlišným způsobem. Domnívám se, že náš postoj vycházel z celé naší kultury, která předpokládá, že se do jejich mantinelů musí všichni vejít. Nastavili jsme tedy naši pěstounské dceři mantinely většinové společnosti a pak se divili a zlobili se, že je stále překračuje. Nedokázali jsme ji v nich žádnými prostředky udržet.

Ve škole naše nejmladší dcera bojovala nejvíce s logickým myšlením. Úkolům jsme věnovali každý den celé hodiny. Základní školu však zvládla s dvojkami a občasnou ojedinělou trojkou na vysvědčení, a to v „normální“ škole, navíc s polským jazykem vyučovacím. Ovládala tedy s přehledem češtinu i polštinu.

V útlejším dětství probíhalo naše soužití více méně bez problémů. To se však časem změnilo. Postupně začaly přibývat výchovné problémy. Začalo to lhaním a drobnými krádežemi. Později jedna špatná parta, kterou se dcera obklopovala, střídána jinou špatnou partou. Propadla také emo kultuře. Mnohokrát za den se fotila. Později projevovala suicidalní chování. Následovala psychiatrická léčba v léčebně v Opavě. Tam jsme s celou rodinou každou neděli jezdili na návštěvu. Občas byla také ona na víkend doma. Zraňující pro nás bylo, jak demonstrativně přehlížela náš zájem,

³⁶ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

ale naopak znovu demonstrativním způsobem projevovala přátelství novým svým kamarádům z psychiatrické léčebny. Po jejím návratu domů se situace stala neúnosná. Po několikaletém úsilí „nějak to zvládat“ jsem se rozhodli, že pěstounskou péči po 14 letech ukončíme.

Naše dcera posléze nedokončila střední zdravotní školu. Po ukončení našeho společného života střídavě pobývala ve výchovném ústavu, v nemocnicích a později na různých ubytovnách. Ještě, když byla u nás doma, začaly se u ní projevovat symptomy bulimie. Ta se časem zhoršovala. I když jsme hledali lékařskou a odbornou pomoc, nepřinášelo to kýžené výsledky.

Dcera navázala kontakty s romskou komunitou a s jedním Romem otěhotněla a ve svých 20 letech porodila dceru, naši vnučku, které bude letos 9 let. Bulimie naši dceru trápila i po porodu, se svou novou rodinou nezůstala – ze svých mnohých pobytů v nemocnici se už k partnerovi nevrátila. Pobývala pak opět na ubytovnách a její byla dcera v den svých prvních narozenin svěřena do péče příbuzné – tetě ze strany otce.

Přestože jsme pěstounskou péči ukončili a naše dcera si od té doby žila po svém, vždy, když jí bylo nejhůř, zavolala nám a my se jí snažili pomoci, ať už penězi nebo jídlem. Od těch dob se dobře vyzná v životě bezdomovců, ví, jak se dá žít z odpadků, které vyhazují supermarkety. Její bulimie jí nadále provázela a zhoršovala její zdravotní stav. V jistém okamžiku, kdy už na tom byla velmi zle, jsme ji po neúspěšné léčbě vzali k nám domů. V té době vážila 35 kg a postupně došla až k číslu 26 kg. Byla na pokraji smrti. Navzdory dlouholetému odloučení stále byla v našich srdcích naší dcerou a v oněch nejtěžších chvílích, kdy se zdálo, že ji zbývají snad jen hodiny života, jsme plakali a modlili se, ať ji Bůh zachrání, a dá jí ještě šanci na život. A Pán Bůh nás vyslyšel.

Stále jsme s ní a postupně i se všemi jejími partnery a lidmi z jejího okolí v kontaktu. Často si voláme. Teď už nejen v momentech největší tísně. Trávíme spolu také Vánoce.

Celá ta mnohaletá anabáze vedla k tomu, že jsme si uvědomili jednu podstatnou věc: chtěli jsme Romku vychovat gádžovským způsobem. Chtěli jsme z ní vychovat v podstatě slušného pracovitého slezského křesťana – gadžu.

Časem jsme pochopili, že mentalita Romů je jiná. Pro Romy například neexistuje včera a zítra. Počítá se jenom teď a tady. Vzpomínání na minulost je zbytečné a taktéž dnes není relevantní. Teď chci cigarety, teď chci mobil, teď chci televizi. Pokud někde seženu peníze, tak si to pořídím. Když někdo něco potřebuje a já to mám, dám mu to.

V jisté době se naše dcera ocitla bez příjmu. Vždy to ale nějak dopadlo. Našel se člověk, který půjčil, daroval. Zajistila jsem pro ni z důvodu jejího špatného zdravotního stavu invalidní důchod a ten jí byl následně vyplacen zpětně za několik let. Stalo se to těsně před její svatbou, v té době již byla zdravotně stabilizovaná. Svatba proběhla, podílela se na ni celá romská část jedné bohumínské ubytovny. Jedni udělali to a jiní přinesli něco jiného. Všichni přinesli alkohol. Hudba z mobilu a jídlo z plastových jednorázových tácků. Zmiňovaný finanční obnos, byl pryč během dvou týdnů. Ona sama přitom netuší, kde se vlastně peníze rozutekly. Přišel jeden a pak druhý, kdo chtěl, tomu peníze dala – slíbili jí, že je vrátí. Ale dodnes nikdo nic nevrátil. Novomanželé posleze o všechny věci přišli a dcera aktuálně čelí několika exekucím.

Křesťanství, které v jistém životním období odmítala, teď akceptuje. Dokonce si před nedávnem pozvala manžela, který slouží v církvi jako duchovní. Otázky ohledně křesťanství měla pečlivě sepsané, probírali je i s jejím aktuálním partnerem v pastoračním rozhovoru.

Časem jsme se seznámili s mnoha Romy z Bohumína. Zdá se, že si nás považují za to, že je akceptujeme a jsme schopni se s nimi bavit jako rovný s rovným. Mnohokrát jsme byli u nich doma a zažili jejich pohostinnost. Absolvovali jsme i další romskou svatbu.

Pravidelně míváme u sebe na víkendy vnučku, také Romku. Tu předělávat na svůj gadžovský obraz vskutku nemíníme. Ale stále se učíme na vlastních zkušenostech a na živém kontaktu s romskou komunitou, že to, co je podle nás důležité a hodnotné, může být v očích Romů bezvýznamné a že jejich hodnotový systém je v něčem naprosto odlišný.

U většinové společnosti přetrvává představa, že my Romy převychováme tak, aby se chovali podle našich pravidel. Na základě mé vlastní zkušenosti jsem dospěla

k závěru, že ač může být motivace takového přístupu sebelepší, bez pochopení způsobu myšlení a jednání se nám soužití s Romy dařit nebude.

2. Misijní a diakonická práce v romských komunitách

2.1 Vymezení pojmů diakonická a misijní práce

Co znamená slovo misie? Jeho původ nalezneme v latinském *missio* tedy posláni. V kontextu křesťanské víry se dá chápat jako posláni od Boha, které bylo svěřeno lidem, aby zvěstovali Krista. Formulaci tohoto posláni nalezneme v Bibli v Evangelii podle Marka 16,15: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření.“ Posláni začíná u Boha a on sám je jeho obsahem. Misie se snaží zasáhnout evangeliem – dobrou zprávou o Ježíši Kristu – všechny národy a kultury.

Často se na teologických konferencích s tematikou Romů, ale i při výzkumech opakuje výzva, aby se sociální inkluze Romů udála skrze křesťanskou misii, jinak řečeno náboženskou cestou.^{37 38 39} Zvěstování evangelia může v člověku probudit víru, jejímž důsledkem je postupná změna hodnotového systému, která ovlivní celý další život. Je to změna v oblasti chování a způsobu života, která nevycházeí z vnějších vlivů, ale z vlastního vnitřního přesvědčení.⁴⁰

Misijní antropologie má pro misijní praxi velký význam. Je třeba si uvědomit, že misijní pracovník musí nejdříve porozumět národu, kterému se chce přiblížit, aby mohl předejít chybám a nepochopení. Musí poznat jeho kulturu, nepsaná pravidla, normy i jazyk. Musí pochopit, jak jednotlivci myslí a co cítí, tedy co formuje a ovlivňuje jejich myšlenky, pocity i vztahy. Dále je třeba znát rodinné normy, bydlení, umění. Aby byla misijní práce účinná, je nezbytné výše uvedené oblasti dobře prozkoumat, umět klást správné otázky a nečinit unáhlené závěry či kritizovat způsob myšlení nebo

³⁷ JÚRIK, Milan. *Křesťanská misia – nástroj sociálnej inklúzie Rómov*. v: KLÁTIK, Miloš et al. In: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. ISBN 978-80-7140-380-7.

³⁸ Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou [online]. ÚSTAV ETNOLÓGIE SAV © 2013 [cit. 28. 5. 2020] Dostupné z: <https://uesa.sav.sk/?q=sk/socialna-inkluzia-romov-nabozenskou-cestou-0>.

³⁹ PODOLINSKÁ, Tatiana, HRUSTIČ, Tomáš. *Boh medzi barierami, Sociálna inklúzia Romov náboženskou cestou*. In: KLÁTIK, Miloš et al. v: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. ISBN 978-80-7140-380-7.

⁴⁰ JÚRIK, Milan. *Křesťanská misia – nástroj sociálnej inklúzie Rómov*. v: KLÁTIK, Miloš et al. In: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. ISBN 978-80-7140-380-7.

jednání, který není v souladu s naší kulturou a našimi postoji. Díky tomu zjistíme, že existují jiné představy, pocity, potřeby, způsoby, tradice a hodnoty než naše vlastní. Budování přátelství otevírá dveře misii a zájem o potřeby jednotlivců může pomoci šířit evangelium.

Co znamená slovo diakonie? Služba lásky a pomoci ve všech oblastech lidské nouze, která je nedílnou součástí křesťanského poslání. Je to služba bližním v nouzi.⁴¹ Je to praktická část křesťanského a církevního života, která se netýká přímo zvěstování evangelia, ale praktických činností a pomoci lidem vně křesťanského společenství. Realizuje se skrze sociální projekty.

Misie a diakonie patří k sobě. Jedno bez druhého by nebylo úplné. V rámci diakonie jsme schopni prezentovat a zprostředkovat Boží lásku k trpícím nouzí. V biblickém příběhu setkání na cestě do Emmauz (Lukáš 24,13-49) je představen model určitého poznávání reality, doprovázení. Jak lze nejlépe poznat situaci lidí, kterým se chceme věnovat, když ne přes doprovázení a osobní setkávání se? Právě doprovázení v sobě spojuje teologii a praxi – misii a diakonií. Smyslem je naučit se správně dotazovat, až pak pochopit, jak nabídnout společenství pro jiné, rozpoznat jejich religiozitu.⁴²

V křesťanských kruzích se v současné době poměrně často opakuje pojem romská integrace náboženskou cestou. Ta však někdy od Romů vyžaduje nejen duchovní konverzi, ale i kulturní. Přitom bychom ale měli reflektovat, že náš přístup ke křesťanství je kulturně podmíněný. Jinými slovy hledání „romského Boha“ by nemělo začínat zatracováním jeho „hnědé tváře.“⁴³

Inspirací nám může být způsob evangelizace, který použil apoštol Pavel v Aténách při svém kázání na Aeropagu (Skutky 17-19-34). Snažil se přiblížit těm,

⁴¹ *DIAKONIE* [online]. coznamena.cz ©2012-2019. [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://coznamena.cz/diakonie>.

⁴² FILO, Julius. v: *Spolu s Romami vytvárat' plnohodnotný život, Misiológia a pastorálne potreby*. Košice : produkčná dielňa AVE, 2015. ISBN 978-80-970147-7-3.

⁴³ PODOLINSKÁ, Tatiana. *Koho Boh? O kulturnej aproximácii křesťanstva medzi Romami na Slovensku*. v: GREŠKOVÁ, Lucia (Ed.), *Pastorácia Rómov (Hľadanie Romského boha)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009. ISBN 978-80-89096-39-8.

kterým chtěl sloužit, a najít s nimi společnou řeč. Nekáral je jako hříšníky, ale hledal styčnou plochu, průsečík, kde se s nimi může spojit a na něco navázat. Jinde ve svých listech objasňuje svůj princip misie a klíč k evangelizaci následovně (1. Korint. 9,19-23): „*Abych získal druhé pro Krista, stal jsem se kvůli nim jako oni*“. Toto je skutečná misie – pochopit druhé, ustoupit ze svých kulturních představ, kvůli spasení bližních.⁴⁴

Ač jsou potřeby Romů známé a ač je nasnadě i způsob řešení dílčích oblastní, někdy hledáme důvody, proč nemůžeme misii a diakonii dělat právě my. Co nám brání a zdržuje nás od této práce? Mohou to být stereotypy a předsudky, které o Romech máme. Možná se štítíme vstoupit na jejich území, protože si myslíme, že v takových podmínkách bychom nevydrželi, nebo se dokonce bojíme. Možná jsme ještě nikdy nenavštívili žádnou romskou domácnost.

Neuvědomujeme si přitom, jak velkou výhodu má duchovní, kterého Romové považují za představitele vyšší „moci“ a který má dveře do jejich osad otevřené. Copak je naše duchovní péče vyhraněná pouze na členy sboru? Co je naší misijní zodpovědností? Nemůžeme očekávat, že Romové sami přijdou hledat v kostelích Boha. Iniciativa musí vyjít z naší strany.

2.2 Současná diakonická a misijní práce s Romy v ECAV na Slovensku a SCEAV v Česku

Na Slovensku byl v roce 2005 v rámci ECAV založen Výbor romské misie, v roce 2006 občanské sdružení ROMA (Rómska organizácia misijných aktivit) a v roce 2010 Koordinačný výbor pro romskou misii.

Sdružení ROMA si na poslední konferenci v dubnu 2019 vytyčilo následující cíle:

- a) vyvíjet všestranné aktivity k integraci Romů do občanského života ve smyslu biblických principů;
- b) organizovat evangelizační a misijní setkání v romských osadách a v rodinách;
- c) vyvíjet edukační činnost formou školení, seminářů apod.;
- d) vyvíjet osvětovou a propagační činnost;

⁴⁴ SENIOR, Donald, STUHLMUELLER, Carroll. *Biblické základy misie*. Levice : Ježíš pre každého, 2002. ISBN 80-968159-2-X.

- e) pripravovat programy pro masmédia;
- f) provádět výměnu informací a zkušeností a vytvářet příležitostí pro kontakt Romů s církví;
- g) navazovat styky s podobnými organizacemi;
- h) poskytovat konzultace a poradenství organizacím;
- i) vykonávat publikační a programovou činnost;
- j) udržovat přímé kontakty s ECAV za účelem zabezpečování duchovního růstu Romů, v rámci kterých ECAV poskytne pastorační péči pro Romy oslovené misijními programy a podporu práce ROMA včetně doporučení konkrétních projektů.

V roce 2011 se v Piešťanech konala Teologická konference ECAV na Slovensku a Sdružení evangelických duchovních ECAV na téma Misie a charismatická hnutí. Jedním z jejich mnoha východisek bylo vytvoření modelu komplexního pastoračního balíčku, který vycházel ze spolupráce více neziskových organizací, církví a dalších subjektů. Cílem bylo obsáhnout celou škálu problémů, se kterými se Romové potýkají a definovat postupy v jednotlivých dílčích úkolech. Také byla vznesena výzva pro ECAV na Slovensku týkající se přípravy duchovních na službu s Romy v kontextu církevního sboru. Tato výzva obsahovala 4 důležité aspekty:

1. školení farářů a pořádání konferencí věnovaných romské misii;
2. průzkum mezi faráři a studenty teologie a identifikování zájemců, kteří pro službu Romům cítí své povolání (*vocatio interna*), mají však obavy z důvodu nedostatků informací, dále pak jejich následné vyškolení spolu s absolvováním praxe ve sborech, kde romská misie úspěšně funguje;
3. úkol ECAV jasně deklarovat bohoslužebnou a liturgickou otevřenost dynamické misijní práci ve specifických oblastech romské kultury;
4. důležitost této problematiky by mělo jasně deklarovat také Curriculum EBF.⁴⁵

⁴⁵ JURIK, Milan. *Kresťanská misia – nástroj sociálnej inklúzie Rómov*. v: KLÁTIK, Miloš et al. In: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. ISBN 978-80-7140-380-7.

Z materiálů a průzkumů, které jsem v průběhu mé diplomové práce získávala, jednoznačně nevyplývá, že jsou tyto výzvy skutečně naplňovány.

V českém SCEAV na Slezsku neexistuje společné církevní sdružení, které by se práci mezi Romy vyloženě věnovalo a pořádalo na toto téma semináře a další vzdělávací aktivity. Mnoho větších sborů funguje na vesnicích a ve městech, kde se Romové téměř nevyskytují či žijí začlenění do většinové společnosti. Na druhou stranu v Ostravě či ve městech jako Karviná, Havířov, Orlová nebo Bohumín žijí velké skupiny Romů v chudinských a okrajových lokalitách. SCEAV sbory zde sice existují, ale jen dva z nich s Romy pracují. Služba Romům je tak proto záležitostí pouhých několika osob, které většinou nikdo nepodporuje a kteří jsou v této službě osamocení.

Když pročítám různé články, přednášky, knihy a publikace týkající se práce s Romy, nacházím v nich spoustu nezodpovězených a nedořešených oblastí. První, čeho jsem si všimla při studiu těchto materiálů, je, že mnohdy je k Romům přistupováno se stejnými očekáváními jako k většinové společnosti a tomu odpovídají i zvolené postupy. Jsme přesvědčeni, že námi vymyšlené řešení je správné, protože ve většinové společnosti funguje. Když je ale Romům vnutíme, zjistíme, že nefunguje, že si jej neváží, a že na sebe nechtějí vzít zodpovědnost za špatný výsledek. I když je toto jednání ze strany církvi vedeno dobrým záměrem, opatření se míjejí účinkem. Domnívám se, že jedna z příčin tkví v tom, že Romové nejsou přizváni k tomu, aby participovali na zamýšleném záměru a aby přebrali zodpovědnost za rozhodnutí, která mají dopad na jejich životy. Faktem je, že Romové se na řešení svých problémů často aktivně nepodílejí.

V sociálním, ale i jiném poradenství se přitom pracuje s tím, že nejlepších výsledků při řešení problému lze dosáhnout, účastní-li se klient sám řešení problému a přebírá-li zodpovědnost za zvolenou cestu a její výsledek. Pokud je sám motivován a mobilizován k řešení, je výsledek efektivnější a rychlejší. Klient potřebuje mít pocit, že může situaci ovlivnit a změnit vlastním přičiněním. Druhá strana jej doprovází a snaží se mu ukázat jeho skrytý potenciál. Nestaví se do role „vím, co je pro tebe to nejlepší řešení“. Pomáhá mu vyjasňovat jednotlivé alternativy řešení problému, ale zodpovědnost a výběr cesty je na klientovi. Nemotivovaný člověk plýtvá časem

i prostředky druhých, není ochotný přijímat zodpovědnost a všemožně si odůvodňuje neúspěch.

V publikacích vydávaných v rámci křesťanských konferencí a setkání k otázkám Romů se objevují hesla jako: „Je potřeba prohloubit toleranci a vzájemné porozumění mezi národnostmi, prostřednictvím vzájemného poznávání zvýšit recipročně toleranci, rozvíjet schopnost přijmout odlišnosti jiné kultury a jiného životního stylu, porozumět významu hodnot jiných lidí.“ To jsou vzletná přání, kterých nelze docílit tím, že všem lidem kolem sebe nařídíme cíle, které musí splnit, a pravidla, která musí dodržovat. Přesto v závěrech podobných publikací čítáme: „Každý má právo si zvolit svůj způsob života, ale ... ne takovou formou, aby svým životním stylem omezoval ty, kteří chtějí žít jinak.“ Nebo: „Nepřizpůsobivým‘ chybí akceptace všeobecných společenských uznávaných norem.“⁴⁶ Opět se tím dostáváme na začátek k prvotnímu neporozumění kultuře a mentalitě skupiny, které chceme pomáhat.

Podívejme se nyní, co pro aktivizaci romské komunity vlastně děláme my, křesťané, evangelické církve a jednotlivé sbory.

2.2.1 Dotazník pro farní sbory ECAV na Slovensku a SCEAV v Česku

Abych si udělala obraz o současné situaci v jednotlivých sborech obou evangelických církví, vytvořila jsme online dotazník a oslovila faráře a faráčky ECAV na Slovensku a SCEAV v Česku. Dotazník jsem odeslala e-mailem celkem na 71 adres. Z celkového počtu 71 oslovených osob mi zpět poslalo odpovědi 15 respondentů, a to buď e-mailem nebo prostřednictvím vyplněného formuláře.

Dotazník se skládá z 27 položek, které lze zařadit do následujících oblastí: Osobní zkušenost a forma práce s Romy v daném sboru (6 otázek), úroveň vzdělání a proškolení v dané problematice a nebo možnost praxe (3 otázky), obecné znalosti o životě Romů a fungování romské rodiny (10 otázek), postoje k Romům (2 otázky), spolupráce s dobrovolníky a jinými organizacemi (2 otázky) problematice oblasti a návrhy změn (3 otázky), prostor k případnému doplnění (1 položka). Formulář

⁴⁶ FILO, Julius. v: Spolu s Romami vytvárat' plnohodnotný život, Misiológia a pastorálne potreby. Košice : produkčná dieľnia AVE, 2015. ISBN 978-80-970147-7-3.

dotazníku byl vytvořen pro účely tohoto výzkumu v online programu Formuláře Google. Jeho výhodou je, že jej respondenti mohli vyplňovat z mobilu nebo počítače ze svého domova. Online dotazník rovněž obsahoval pole pro jakýkoliv komentář nebo vzkaz. Kompletní seznam otázek tvoří Přílohu č.1. této práce.

Zde je vyhodnocení odpovědí z dotazníků rozdělené do jednotlivých tematických oblastí:

Osobní zkušenost a forma práce s Romy v daném sboru

V 88 % z obdržených odpovědí byla potvrzena nějaká zkušenost s prací s Romy, a to nejen na základě církevních aktivit, ale rovněž formou klubů pro děti, prázdninových akcí, táborů a výletů. Akce jsou převážně zaměřeny na děti a probíhají nejen v církevních prostorách, ale i ve školách nebo pronajatých místnostech v obci. Místnímu faráři v takových případech pomáhají dobrovolníci ze sboru pouze částečně, větší spolupráce probíhá s lidmi mimo církev. Členové sboru nemají zájem se zapojit.

Úroveň vzdělání a proškolení v dané problematice nebo možnost praxe

Křesťané se většinou na práci s Romy připravují samostudiem, nebo v semináři na vysoké škole, využívají také metodiku pro MŠ, materiály z oblasti speciální pedagogiky, někteří se věnují studiu romštiny a praxi v zařízeních, probíhají také ekumenické kurzy pro práci s Romy. Úroveň této přípravy je ale většinou hodnocena jako nedostačující. Vzdělávacích aktivit je více na Slovensku než Česku. Vysoce je ceněna spolupráce a praxe získaná v jiných sborech, které s Romy pracují. Této možností však využila jen malá část dotazovaných. Na Slovensku jsou organizovány i konference v rámci sdružení ROMA.

Obecné znalosti o životě Romů a fungování romské rodiny

Respondenti si uvědomovali sílu romské rodiny, její silné vnitřní vazby, postoje ke starším lidem a vliv na děti. V oblasti kognitivních dovedností respondenti uváděli u dětí zaostalost, malou slovní zásobu, chybějící některé hygienické návyky, ale naopak zručnost v oblasti hudby a silné sociální citění vůči sourozencům a ochotu k vzájemné pomoci. Někteří pozorují i významné postavení faráře mezi Romy. Uvědomují si, že

tato menšina čelí mnoha problémům, se kterými se musí nějak vypořádat. Mají pocit, že musejí stále někomu dokazovat své schopnosti, a přesto jsou přehlíženi a diskriminováni.

Postoje k Romům

V postojích lidí v obci a okolí se nenašel ani jeden pozitivní. Ze strany křesťanů se objevují podobné názory jako u nekřesťanů – nevidí smysl v pomoci Romům nebo je jim to lhostejné.

Spolupráce s dobrovolníky a jinými organizacemi

Dobrovolníci z větší části pocházejí z mimocírkevních kruhů, spolupracovníci se rekrutují z řad pracovníků sociálních služeb. Jako důležitou vnímají spolupráci na úrovni měst a zahraničních misionářů.

Problematické oblasti a návrh změny

Kromě drobné kriminality vidí zástupci evangelických církví jako problém také dětskou živelnost a hlučnost. Tento fakt svědčí o tom, že romské děti jsou hodnocenou měřítky většinové společnosti, do kterých se nemohou vejít.

Na své straně vnímají respondenti deficit v oblasti vzdělání a potřebu hlubšího poznání. Jako problém vnímají rovněž problematický je i nedostatek spolupracovníků, kteří by chtěli pracovat s Romy.

I když dotazovaní faráři a farářky na začátku uváděli, že mají zkušenost s Romy, nedostatek hlubšího poznání tohoto etnika a jen malé nebo žádné pozitivní zkušenosti jim brání v rozvoji a vizích do budoucna. Nejvíce jim podle jejich slov chybějí zkušenost a dobré vzdělání, užší kontakty s Romy, pochopení jejich kultury a spolupracovníci zapálení pro tuto službu se srdcem otevřeným pro děti s obří živelností.

Shrnutí

Cílem průzkumu bylo zmapovat současný stav diakonické a misijní práce mezi Romy v české SCEAV a slovenské ECAV. Ze získaných odpovědí vyvozují, že nedostatek

přípravy a dobrých zkušeností vede ke zklamaným očekáváním. Kamenem úrazu je také nedostatek spolupracovníků a chybějící podpora ze strany místních společenství. I když již nějaká práce na tomto poli existuje, je tato oblast vnímána jako okrajová. Také je zřetelný střet majoritní a menšinové kultury, který naznačuje, že si nevíme rady s romským temperamentem a neumíme s ním moc dobře pracovat. Existující aktivity poskytované jmenovanými církvemi Romům jsou více zaměřené na volný čas než na mentoring nebo vzdělávání.

2.3 Příklad neúspěšné diakonické a misijní práce mezi Romy

V letech 1991 až 2010 jsme s celou rodinou byli členy Apoštolské církve. Sbor Agapé, do kterého jsme patřili, tvořili lidé původně z jiných církví ale také menší část těch, kteří v raných devadesátých letech uvěřili. V tomto společenství jsme se rozhodli provozování jiných aktivit začít také s prací s nevěřícími lidmi a zejména dětmi z města. Prvním kontaktem s Romy pro mě bylo rozdávání sociální pomoci formou vánočních balíčků a pozvání dětí na setkání dětského křesťanského klubu Mosty, který jsem v té době založila. Při těchto návštěvách jsem měla možnost vidět, v jakých podmínkách tito lidé žijí a jak jsou vyloučeni ze společnosti. Záměrem klubu bylo vystavět skutečně sociální mosty mezi ulicí a sborem.

Postupně začali přibývat účastníci. Většinou jimi byli právě Romové. Setkání jsme mívali v týdnu. Kromě toho jsem pořádala také dvakrát v roce neformální setkání členů sboru s jejich partnery a nevěřícími přáteli a kamarády. Také na tyto akce byly pozvány děti z klubu Mosty. Toto setkání bylo spojené se sportem, hrami a soutěžemi pro děti, zpíváním a chválením Boha, s krátkým evangeliem a také dobrým tělesným pokrmem. Také jsem na vánoce organizovala vánoční párty pro děti z ulice. Byl připraven biblický příběh, hudební skupina a písničky a také spousta zábavy, soutěží a odměn. Těchto akcí se účastnilo 50 až 100 převážně romských dětí. Z těchto kontaktů jsem měla obrovskou radost a asi bych tu práci dělala dodnes, kdyby nezačaly přibývat problémy ze strany vedení a členů sboru.

Služba nevěřícím dětem z města se konala bez většího zájmu vedení i ostatních členů sboru. Někteří to vnímali tak, že se k nám děti přišly jen najíst, a nedívali se na ně příliš přívětivě. Postupně bylo stále těžší sehnat spolupracovníky a pokračovat

v práci. Spolu s nějakými občasnými rozbitými a ukradenými věcmi, bylo poukazováno na to, že tito lidé se do sboru tak i tak nezapojí. Manžel se snažil otevřít pro tyto děti také setkání dorostu. Jednou měsíčně pořádal takový nízkoprahový polosportovní dorost. Soutěže, stolní tenis, florbal. A znovu stejný problém. Mladí ze sboru odmítli akceptovat jinakost nových dětí, nepříliš vysoký stupeň hygieny a jejich živelné chování. Prohlásili: „Pokud tady budou chodit oni, my nepřijdeme.“ A tak i tento projekt po čase ztroskotal. Přesto mě i po 25 letech tyto nyní již dospělé děti i jejich rodiče a příbuzní na ulici dodnes zdraví a rádi si popovídají.

Proč tento projekt neobstál? Myslím si, že kámen úrazu byl i v tomto případě stejný jako ten, kvůli němuž selhala naše výchova romského dítěte: Chtěli jsme z Romů udělat slezské Neromy. Zaškatulkovávali jsme si je do našich měřítek, nedali jsme jim šanci prožít s námi delší úsek života a nenabídli jsme jim naše dlouhodobé přátelství bez pohrdání, předsudků a s bezpodmínečnou láskou. Prozatím se ale majoritě, křesťany nevyjímaje, nedaří odstranit stav určité segregace. Ne, že by bylo oddělenování etnik v církvích otevřeně deklarované, ale de facto přebíráme ve vztahu k Romům názory a přístup většinové společnosti.

2.4 Příklad dobré praxe diakonické a misijní práce mezi Romy

Příklad dobré praxe diakonické a misijní práce mezi Romy jsem měla možnost sledovat v ECAV ve východoslovenských Rankovcích v červenci 2019.

V této vesnici a farnosti ECAV je dlouhodobě rozvinutá práce zaměřená na romskou evangelizaci a misii. Průkopníkem těchto aktivit byl kolem roku 1990 místní farář Mgr. Igor Mišina. Po prvotních těžkostech se v Rankovcích podařilo prolomit bariéru a Romové dostali na bohoslužbách své místo. Začalo se prací s dospělými na biblických hodinách a s dětmi na dětské besídce a v pěveckém sboru. Pak v misijní práci pokračovali manželé Martin a Františka Ondrašikovi. Po nich převzali štafetu manželé Monika a Ľuboslav Beňovi, kteří působí ve sboru od roku 2003 a vykonávají tuto práci dodnes.

Aktuálně manželé Beňovi spolupracují také s místním občanskými sdruženími, misionářkou a místní samosprávou. V osadě je již vícero romských věřících i z jiných církví. V činnosti pomáhají někteří členové sboru a společně se věnují práci dětem,

mládeži i dospělým. V Rankovcích dokonce funguje romský ženský pěvecký soubor. Pro ty mladší jsou zde kluby, náboženství, besídka, výlety a tábory. V červenci 2019 jsem se jednoho takového tábora sama zúčastnila. Byla to ohromná zkušenost.

Služba slovenským členům sboru a služba romské části je rozčleněna tak, že některé aktivity sboru jsou jen pro danou skupinu a část aktivit je společných.

V roce 2004 bylo založeno občanské sdružení Pre lepší život v prostorách církevního sboru a v roce 2005 vzniklo tamtéž komunitní centrum. Od roku 2012 došlo k nárůstu těchto aktivit i v regionu. Cílem sdružení je posilovat rozvoj romských marginalizovaných komunit.

V roce 2009 založilo v Rankovcích občanské sdružení Nádej pre Romov kroužek šití pro ženy. Sdružení se začalo věnovat romským ženám a dívkám, jeho cílem bylo a je vyškolit je ve zručnosti, pomoci jim vybudovat si sebedůvěru a pochopení vlastní hodnoty. V čele tohoto sdružení stojí americká baptistická misionářka Kristen Wollamová, která zřídila šicí dílnu a romské ženy a dívky učí šít různé taštičky, deky a kapsičky, které se pak prodávají v Rakousku a USA. V současné době si již některé účastnice těchto kurzů pořídily vlastní šicí stroje a šijí také doma, některé dokonce našly práci v košických firmách, kde využijí získané dovednosti.⁴⁷

V roce 2011 začalo v Rankovcích působit občanské sdružení ETP Slovensko,⁴⁸ které začalo realizovat šetřicí program – výstavbu legálních domů pro romské rodiny.⁴⁹ V roce 2012 pak došlo k začlenění komunitního centra místního sboru do sítě komunitních center ETP. Cílem tohoto sdružení je komplexní doprovázení klientů od předškolního věku až do dospělosti.

⁴⁷ Korzar.sme.sk, *Americká misionářka sa usadila na Slovensku. Učí rómské ženy šít* [online]. © Copyright 1997-2020 Petit Press, a.s., publikováno 27. 1. 2019 [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22038332/americka-misionarka-sa-usadila-na-slovensku-uci-romske-zeny-sit.html>.

⁴⁸ ETP Slovensko. © Copyright 2018 Fundraiser [Cit. 4. 4. 2020] Dostupné z: <http://etp.sk/>.

⁴⁹ Rankovce preslávila doma i v zahraničí svojpomocná rómská výstavba rodinných domov [online]. Košice 24 ©2019, publikováno 30. 1. 2019 [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://kosice.dnes24.sk/rankovce-preslavila-doma-i-v-zahranici-svojpomocna-romska-vystavba-rodinnych-domov-foto-321014>.

Komunitní centrum, které zastřešuje církevní sbor, zaměstnává 5 osob, působí mezi romskými dětmi a mladými lidmi. Zejména realizuje projekty na podporu vzdělávání a také mentorský program, který trvá několik let. Mentor je člověk s alespoň středoškolským vzděláním s maturitou, který tráví čas s jedním dítětem. Potkávají se na pravidelných schůzkách a mentor dokonce dostává měsíčně malý finanční obnos, které může dítě využít.

Při práci s romskými dětmi využívá paní Beňová metodu instrumentálního vzdělávání, kterou vynalezl Rabi Feuerstein. Tato metoda je založena na jiném pedagogickém principu – dítě má čas si vše promyslet, může dělat chyby a má možnost je opravit. Chyba přitom neznamena nedostatek dítěte, je to něco, na čem se může dítě naučit něco nového. Aktivita jsou zaměřené na výdrž, koncentraci, doučování, společenské hry, zážitkové aktivity. Konkrétní náplň záležitosti také na kreativitu mentora. Vypozorovala jsem, že lidé v této komunitě se snaží pochopit odlišné projevy Romů a na základě toho pak s nimi jednat. U dětí podporují jejich motivaci, kterou mívají velmi malou nebo žádnou. Hledají to, co je zaujme. Projevy nějaké dovednosti, který dávají děti velmi hlučně najevo, nevnímají pracovníci centra jako něco negativního, ale jako způsob, kterým si Romové zvyšují svoje už tak velmi nízké sebevědomí. *Romipen*, tedy romství, identita, mentalita, živelnost Romů a způsob jejich fungování nepřekáží těmto lidem v práci. Berou v potaz i jejich odlišné pojetí minulosti a budoucnosti – důkazem tohoto jevu může být skutečnost, že v romštině neexistuje odlišné označení pro včera a zítra. Obojí vyjadřuje slovo *tajsa*. Ve světě generační chudoby žijí lidé jen pro současnost, jsou zvyklí na to, že zítřek nemusí nastat.

A jaké jsou výsledky služby jednoho sboru ECAV? Přestože někteří členové sboru nevnímají tuto činnost příliš pozitivně, je tato misijní a diakonická práce velmi dobře rozpracovaná, členitá a zahrnuje širokou škálu aktivit. Děti se na faře cítí dobře a přicházejí i v letních měsících, kdy jsou organizovány tábory a pobyty s účastí zahraničních dobrovolníků. Romové se účastní jak sborových, tak i mimosborových aktivit. Některé skupinky probíhají na faře, jiné v prostorách obce nebo i v osadě v některé domácnosti. Život v osadě se postupně mění. Část žáků úspěšně dokončila díky práci s mentory základní nebo i střední školu a jeden Rom dokonce absolvoval vysokou školu.

Duchovní program pro Romy probíhá jiným způsobem než pro ostatní členy sboru. Jejich projevy jsou jiné, je těžší je zaujmout evangeliem, proto bylo nezbytné zvolit jinou formu bohoslužeb. Setkání jsou živelnější a výklad slova musí mít jednoduchou formu, které posluchači porozumějí. S návrhem uspořádat program bohoslužeb přišla misionářka působící v tomto regionu. Zdůraznila participaci Romů. Jejich projev je jiný, čtení probíhá jejich způsobem, zamyšlení nad biblickými texty ale mívají Neromové, spolupracovníci v romské misii. Hudební skupina je tvořena z obou skupin členů sboru a zpívají jak romské, tak i slovenské písně – nejsou to ty tradiční, ale živé a rytmické mládežnické chvály.

Ze zkušeností sboru v Rakovcích také vyplývá, že Romové jsou velmi nestabilní, rychle vzplanou, ale také rychle ochladnou. Opakuje se to v cyklech, vlnách a je třeba počítat s tím, že někteří zůstávají, jiní odcházejí. Někteří Romové považují křesťanství za náboženství pro Neromy.

Přes tyto úspěchy není soužití majority a menšiny vždy jednoduché. Lidé věnující se práci mezi Romy v Rankovcích zažívají v poslední době skepsi a bezradnost. Nevědí, jak řešit nelibost některých Neromů, kteří si nepřejí, aby Romové chodili na gadžovskou faru. Navzdory tomu lze říct, že v Rankovcích díky zapálenému manželskému páru farářů práce mezi Romy funguje a rozvíjí se. Chtěli by pokračovat i v přilehlých obcích, které spadají do jejich kompetence. Přáli by si vytvořit most, který by Romům z osady pomohl vyjít z jejich komunity a ukázat jim, že mohou mít lepší budoucnost. Vřele bych doporučila tento fungující projekt jako příklad získání dobré praxe v dané oblasti.

2.5 Příklad dobré praxe práce s Romy z mimocírkevního prostředí

Z vlastní zkušeností se vzděláváním naší pěstounské dcery a také ze zkušeností s doučováním Romů, kterému se věnuje naše druhá dcerám víme, že nejsou nevzdělavatelni. Pokud se jim dostane podpory např. ve formě doučování, jsou schopni se posouvat dopředu, ač to v našem školském systému nastavenému podle měřítek majority není jednoduché. Také ve vzdělávání Romů je však nezbytné pochopit jejich způsob myšlení, uvědomit si, jakou bariérou je pro ně jazyk, a mít chuť je povzbuzovat

v dobrých výsledcích. V této oblasti by se mohla církevní praxe poučit od praxe necírkevní, která reflektuje specifické potřeby romské menšiny.

Jak jsem již zmiňovala, zkušenost s prací s romskými dětmi má naše dcera Irena. Před čtyřmi lety se zapojila do projektu doučování Muzea romské kultury, který fungoval víc jak 15 let. Momentálně přešel pod příspěvkovou organizaci města Brna DROM, romské středisko. Na tomto programu spolupracuje několik sociálních pracovníků, kteří doučují a také koordinují dobrovolníky, na kterých celý projekt stojí. Dobrovolníci se věnují dětem pocházejícím ze sociálně znevýhodněných rodin. Nabízejí jim podporu na cestě vzdělávání, jejich cílem je posílit vnitřní motivaci dětí ke vzdělání a poskytnout jim přátelský a blízký kontakt s majoritou. Každé dítě má svého mentora, který jej provází školním rokem a pomáhá mu v různých oblastech výuky. Následující poznatky jsem získala rozhovorem s Irenou. Celý rozhovor tvoří přílohu č. 2 této práce.

Muzeum romské kultury i organizace DROM sídlí uprostřed lokality, v níž žije velká část brněnských Romů. Rodiče tak neposílají své děti nikam daleko a účast na doučování i ostatních aktivitách může být díky tomu hojná. Tyto organizace taktéž těží ze své dlouholeté praxe a dobré pověsti, které se mezi Romy těší. Rodiče těmto organizacím důvěřují a nebojí se spolupráce. O doučování je z těchto důvodů velký zájem, který dokonce převyšuje kapacitní možnosti těchto středisek.

Činnosti centra jsou založeny na práci dobrovolníků, kteří věnují svůj čas jednomu konkrétnímu dítěti. Nejde jen o doučování, ale také o nabídku přátelství s člověkem z majoritní společnosti, a také další volnočasové aktivity. Dětem se tak umožní rozšířit si své obzory mimo jejich domácí a ne příliš podnětné prostředí. Při doučování je největší zájem o matematiku a český jazyk. Potíže mají děti s porozuměním i jednoduchého textu z důvodu jejich malé slovní zásoby a také nerozvinutého logického myšlení. K této situaci přispívá i fakt, že se v romských rodinách vůbec nečte.

Někdy je složité děti motivovat, aby dosáhly lepších školních výsledků. V rodinách, kde tato podpora funguje mívají děti lepší výsledky než v demotivujícím prostředí. Je třeba si uvědomit, že děti mnohdy nemají své klidné místo na učení a v

jejich okolí je vždy rušno. S učivem jim nikdo není schopen pomoci. Mentoři hledají způsob, jak děti motivovat, přestože je někdy těžké najít model, který funguje.

Samotní dobrovolníci jsou lidé, kteří se ze své iniciativy rozhodli pomáhat někomu slabšímu. Převážně se rekrutují z řad vysokoškolských studentů, ale i mladých absolventů nebo zkušených pedagogů. Mají chuť předat dál svoje dovednosti a schopnosti a zároveň vidí potřebnost v prostředí romského etnika. Problémy těchto dětí jim nejsou lhostejné. Také je pro ně zajímavá tato práce tím, že se věnují jiné kultuře, kterou poznávají. Dobrovolníci mají k dispozici rady zkušených mentorů, školní pomůcky a zázemí pro doučování a také občasná školení.

Způsob, jakým pracovalo Muzeum romské kultury a nyní organizace DROM na vzdělávání romských dětí nám může posloužit jako dobrý příklad, který by mohl být používán i v církevní práci s touto menšinou. Záruka solidnosti organizace a jejich hodnot, místo setkávání a nabídka činností není až tak vzdálená modelům, které nabízí církve, jež mají navíc ještě duchovní rozměr. Dosavadní praxe v církevní práci s dětmi a mládeží je však zaměřena povětšinou na majoritní společnost a s potřebou doučování a pomoci se vzděláváním dětí z marginalizovaných skupin se příliš nepočítá. Pokud by se podobná iniciativa vytvořila v lokalitě, kde žije velká skupina Romů, jistě by se našli zájemci, kteří by ji využívali. Jen je třeba najít motivující faktor pro členy církví, kteří by romským dětem věnovali svůj čas.

3. Návrhy pro praxi misijně-diakonické práce v romských komunitách

Jednou z vizí Mgr. Milana Júrika v jeho dizertační práci „Poslanie cirkvi pri marginalizovaných skupinách obyvateľstva; slovenská perspektiva“ je, aby se studenti oboru Teologia so zameraním na sociálnu pomoc a Teologia so zameraním na riadenie sociálnej pomoci na Evangelické teologické fakultě UK v Bratislavě věnovali výzkumu poznávání potřeb jednotlivých sociálních skupin, a to s provázáním na konkrétní lokální kontext. Mohli by tak zpracovat problémy jednotlivých skupin ohrožených chudobou na Slovensku a stanovit konkrétní doporučení pro praxi. Z takových prací by mohly vzejít návrhy vhodných projektů, které by se staly základem pro tvorbu inovativních implementačních projektů realizovaných na různých úrovních ECAV na Slovensku. A já dodávám, že i v Česku.

3.1 Příprava pracovníků a dobrovolníků na práci s Romy

Pokud chceme, aby naše práce s dětmi z jiného etnika odpovídala aktuálním problémům společnosti, musíme aktivně sledovat vývoj situace, a to nejen ve společnosti, ale i v církvi a tomu přizpůsobovat prováděné aktivity. Rovněž je nezbytné vybavit se k této práci osobním, odborným i duchovním vzděláním. V dnešní době nemůžeme počítat pouze s placenými pracovníky, velkou část pomocníků by měli tvořit dobrovolníci. Je na každém zakladateli této služby, aby aktivně pracoval s lidmi, kteří by byli ochotni věnovat svůj čas, schopnosti a dovednosti lidem z jiného kulturního prostředí.

3.1.1 Vzdělávání v mezikulturní komunikaci

Aby byli misijní pracovníci schopni sdělovat křesťanské poselství příslušníkům jiné kultury, potřebují získat správné kompetence.⁵⁰ Je to víc než vést rozhovor, vyprávět,

⁵⁰ REIFLE, Hans Ulrich. *Křesťanská misia na prelome tisícročia*. Levice : Ježíš pre každého, 1998. 155–163 s. ISBN 80-901142-7-X.

diskutovat, evangelizovat, kázat, vyučovat. Jde také o držení těla, způsob, jakým hovoříme, tón, tempo naší řeči, a dokonce i naše oblečení. To vše je součástí neverbální komunikace. Pro efektivní zvěstování hraje neverbální komunikace důležitou roli.

Proto je nezbytné zaměřit se na pravidelné vzdělávání a školení na téma jiného etnika, účastnit se akreditovaných kurzů, získávat rady odborníků, studovat různé závěrečné práce dostupné na internetu, i odbornou literaturu. Teoretické znalosti jsou předpokladem volby správného postupu a větší efektivity. V praxi pak může takto připravený pracovník čerpat ze široké škály nabytých vědomostí. Teoretické dovednosti mu umožní zvolit odpovídající postup.

Velmi důležitou součástí takové přípravy je i čerpání z dobré praxe jiných sborů, organizací a sdružení.

Pro správné fungování a řešení různých problémů je důležitá pravidelná supervize pracovníků i dobrovolníků.

3.1.2 Vzdělávání v oblasti volnočasové pedagogiky

Pedagogika volného času je obor, který by mohl nalézt velké uplatnění v rámci diakonické a misijní práce zaměřené na romské děti, neboť právě volnočasové aktivity jsou nejrozšířenější formou kontaktu církvi s romskými dětmi.

Zejména by bylo dobré využít nejnovější metody a techniky na tomto poli, které umožňují flexibilitu ve vztahu k cílové skupině. Domnívám se, že úspěch by mohly zaznamenat postupy komunikativní animace.⁵¹ Do české pedagogické literatury tento pojem poprvé zavádí Mojmir Važanský.⁵² Komunikativní animace znamená povzbuzování, stimulace a podpora sociálního vnímání. Tuto definici později rozšířil Břetislav Hofbauer.⁵³ Ten vnímá animaci jako působení ve vývoji člověka od dětství až

⁵¹ KAPLÁNEK, Michal. *Animace : studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2013. – 104 s., ©Salesiáni Dona Boska 2020, [Cit. 8. 4. 2020]. ISBN 978-80-262-0565-4 (brož.). Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/animace.pdf>.

⁵² VAŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2 dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

⁵³ DUDOVÁ, Anna, KAPLÁNEK, Michal, MACKŮ, Richard. *Mnohotvarý fenomén animace* [online]. Pedagogická orientace 2011 [Cit. 8. 4. 2020]. Dostupné z:

do dospělosti, jako postoj k člověku, životu a ke společnosti, který umožňuje participaci. Pedagogický slovník vysvětluje animaci jako výchovnou metodu založenou na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii.⁵⁴

Tato metoda je založena na vytváření atmosféry důvěry, v níž nevzniká pocit ohrožení. Základem je povzbuzování mladých lidí k hledání vlastního způsobu života, tj. schopnosti realizovat vlastní svobodu a nezávislost. Zároveň se však těmto lidem nabízí zajímavé a pozitivní možnosti seberealizace (sportovní a kulturní aktivity i činnosti společensky prospěšné). Tato metoda klade důraz na dobrovolnost při činnosti, možnost volby, vytváření prostoru pro vlastní iniciativu a na vytváření odolnosti vůči negativním sociálním vlivům.

Tento přístup by mohl dobře reagovat na specifické potřeby romských dětí a mládeže a zároveň pomoci najít motivaci ke změně životního stylu skrze participaci příjemců pomoci na provozovaných aktivitách.

3.1.3 Spolupráce s jinými subjekty

Z mých výzkumů, ale i vlastní zkušenosti vyplývá, že je nezbytné, aby se misijní a diakonická práce mezi Romy propojila s institucemi, organizacemi, subjekty a jednotlivci mimo církevní sbor. Zvláště přínosná může být spolupráce s neziskovými organizacemi, které ve svých programech a cílech mají podobné nebo navazující témata. Nový pohled nebo světlo mohou vnést i zahraniční misionáři působící v této oblasti. Při práci s doučováním je potřeba spolupracovat také s místní školou.

V posledním období jsou velmi populární setkání „u kulatého stolu“, kde se sejdou zástupci různých skupin a hledají řešení různých situací společně. Takových setkání se mohou účastnit zástupci církví a místních sborů, nestátních neziskových organizací, osob sociálně vyloučených a osob sociálním vyloučením ohrožených,

http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2011/pedor11_3_mnohotvaryfenomenanimace_dudovakaplanekmacku.pdf.

⁵⁴ PRŮCHA, Jan a Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

poskytovatelé a zadavatelé sociálních služeb pro rodiny a děti a dalších služeb na podporu sociálního začleňování, zaměstnanci veřejné správy, kteří se věnují sociální, rodinné nebo zdravotní problematice a také zájemci o danou problematiku z řad veřejnosti.

Podobná setkání by mohla přispět ke vzájemnému porozumění a nalezení řešení zohledňujícího specifické potřeby jednotlivých skupin. Tématem takových diskuzí by mohlo být projednávání silných a slabých stránek, ohrožení a příležitostí ve stávající práci mezi segregovanými menšinami. Jejich výsledkem by mohly být vize dalšího rozvoje.

Věcí veřejnou je i účast na komunitním plánování obcí a měst. Komunitní plánování sociálních služeb slouží k mapování a zjišťování potřebností lidí v o daném místě. Zjišťuje se, co lidé v obci opravdu chtějí, a jak zlepšit úroveň života v daném místě. Co je obsahem, cílem komunitního plánování, jaký má přínos pro obec, co je výsledkem a kdo jej zpracovává je podrobně popsáno na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR⁵⁵ a v zákoně o sociálních službách Slovenské republiky.⁵⁶

3.2 Fundraising

Pro realizaci aktivit, které chce daný sbor organizovat, je zapotřebí zajistit si potřebné finanční prostředky. Může se jednat o dobrovolné dary poskytované členy sboru či osobami mimo sbor nebo také o čerpání dotací podobným projektům vyhrazeným. Dotační programy a výzvy je ovšem třeba sledovat na stránkách příslušných orgánů samosprávy nebo vyšších územních celků a fondů. Zájem financovat dobré a užitečné projekty mají také některé zahraniční křesťanské organizace.

⁵⁵Komunitní plánování - věc veřejná (průvodce) [online]. © Ministerstvo práce a sociálních věcí, [Cit 8. 4. 2020]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/komunitni-planovani-vec-verejna-pruvodce->

⁵⁶ Zákon č. 448/2008 Z.z., §83. Zákon č. 448/2008 Z. z., Zákon o sociálních službách a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov [online]. © S-EPI s.r.o. 2010-2020, [Cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-448#c11>.

3.3 Sociální a misijní práce přizpůsobená cílové skupině

Mnohdy složitě hledáme už nalezené a chceme jít vlastní cestou. Proč se ale nenechat inspirovat lidmi nebo společenstvími, které mají dlouhodobě pozitivní zkušenosti se sociální a misijní prací a prokazatelně dobré výsledky? V oblasti práce s Romy již úspěšné projekty existují a přinášejí ovoce. Abychom takové inspirativní projekty mohli začít hledat, musíme si nejprve sami definovat na jakou věkovou skupinu, na kterou svými aktivitami cílíme.

V mé práci kladu důraz na oslovení dětí a mládeže, potažmo jejich rodiny. Cílem je zaměřit se na rozvoj osobností těchto dětí a mládeže. Nabídnout jim vhodné prostředí, s přátelskými mezilidskými vztahy, které bude bohaté na vjemy, čisté a neutrální. Cílem by mohla být práce v následujících oblastech. Rozšiřovat poznávací dovednosti a slovní zásobu. Zaměřit se na osvojování jazyka a rozvoj abstraktního myšlení a pohybových dovedností. Nabídnout programy založené na potřebách minority, zapojit je a přizvat je ke spoluúčasti. Vhodně využít volný čas k aktivitám, při nichž může být podpořena spontánnost Romů. Nabídnout jim aktivity zaměřené na spirituální a křesťanské vzdělávání, vychovávat je v duchu křesťanských hodnot a pastoračně je doprovázet, přinášet jim evangelium a tím vytvářet prostor také pro prevenci kriminality a další nežádoucí patologické jevy. Dát jim pocit bezpečí, že je nebudeme ohrožovat předsudky a že se jich zastaneme před případnými útoky. Mluvit s nimi a mít zájem o jejich svět a život. Podporovat sounáležitost se skupinou, budovat přátelské vztahy s nimi i celou rodinou. Nabídnout něco, co jim nemůže nabídnout jejich domácí prostředí.

3.3.1 Model práce s Romy používaný v salesiánském hnutí

„V každém člověku je kousek dobra. Hlavním úkolem vychovatele je hledat tento kousek dobra, tuhle citlivou strunu srdce, a rozeznít ji.“ Don Bosco

S podobnými přístupy a se zaměřením na stejnou věkovou skupinu má dlouholeté zkušenosti Salesiánské hnutí, které funguje v Čechách, na Slovensku ale i v Polsku již

od počátku 20. století.⁵⁷ Věnují se mimo jiné právě romským dětem a mládeži a vykazují výborné výsledky.⁵⁸ Na základě dlouhodobé zkušenosti Salesiánů s romskou mládeží by bylo vhodné přenést některé postupy a přednosti výchovného stylu i do jiných neziskových organizací a církví, jako jsou například ECAV a SCEAV.

„Preventivní systém je zkušenost víry, kterou udělal Don Bosco s Duchem svatým a která inspiruje salesiánský pohled na mladé lidi a motivuje k tomu, aby je doprovázeli na jejich cestě rozvoje v každém směru podle vzoru Ježíše Krista.“⁵⁹

Prioritami v tomto programu je:

1. Snažit se porozumět situaci mladým.
2. Vidět dobro, které je v každém mladém člověku.
3. Brát vážně každou touhu a potřebu mladého člověka.
4. Zakládat si na opravdových přátelských vztazích.
5. Být přesvědčen, že Bůh má pro každého skvělý projekt, který nikdy nekončí.

Stylem života je:

1. Radovat se z krásy světa a lidí, kteří jsou kolem mě.
2. Prožívat naplno všední den a vnímat v něm Boha, který je nablízku.
3. Budovat opravdové vztahy s lidmi kolem sebe.
4. Brát vážně spoluodpovědnost za svět i církve, ve které žiji.
5. Naslouchat neobyčejným Božím pozváním, která přicházejí skrze obyčejné všední události.

⁵⁷ BALVÍN, Jaroslav a Lukasz KWADRANS, et al. *Situacion of Roma minority in Czech, Poland and Slovakia*. Wroclaw : Foundation of social Integration Prom, 2009. ISBN 978-83-928354-1-7.

⁵⁸ BALVÍN, Jaroslav a Lenka VAVERKOVÁ, et al. v: *INTERRA 6 Interkulturalita a národnostné menšiny*. Spiš : Hnutie R, 2008. ISBN 798-80-970032-0.

⁵⁹ Preventivní systém [online]. ©Salesiáni Dona Boska 2020, [Cit. 27. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/preventivni-system/>.

3.3.2 Klady přístupu Salesiánského hnutí

V 19. století působil v Itálii kněz Don Bosco. Jeho hlavní činností byla práce s nejhudší a opuštěnou mládeží. Založil dětské domovy, večerní školy a dělnická sdružení. Věnoval se oblastem nezaměstnanosti a analfabetizmu.

Jeho cílem bylo pracovat s prevencí, předcházet vzniku patologických jevů a zabraňovat jejich prohlubování. Tento přístup je označován jako preventivní systém. Preventivní systém je postaven na třech základních pilířích: rozum, laskavost a náboženství. Hlavním důrazem je, aby mládež měla nějakou činnost a nemohla dělat hlouposti. Don Bosco se přikláněl k nedirektivnímu, nerepresivnímu způsobu vedení lidí. V represivním systému se oznámí pravidla podřízenému a pak se kontroluje jejich dodržování a trestá jejich porušování. V preventivním systému se nejdřív vysvětlí pravidla a předpisy a poté následuje stálá přítomnost asistenta (vychovatele), která spočívá v kladném vedení, v usměrňování a nepřetržitém a vytrvalém vyzařování dobrého vlivu. Mezi důležité výchovné prostředky patří pochvala a uznání, které poskytne mladým lidem vědomí, že si jich někdo váží a že mají schopnost něčeho dosáhnout. Namísto kárání a kritiky vytváří pozitivní podpora vhodné prostředí pro osobní rozhovory a vztahy, které jsou pak prospěšné pro individuální rozvoj mladých lidí. Asistent s vychovávanými žije jejich život, zajímá se o jejich problémy, vede s nimi rozhovory, aktivně se účastní her a zábav a při tom jejich názory přivádí na správnou míru.^{60 61}

Hlavním cílem, na kterém salesiáni ve svých střediscích pracují a na který nechtějí nikdy zapomenout, je služba Bohu a spása mládeže. Don Boscovo heslo zní: „pocitivý občan a dobrý křesťan“⁶²

⁶⁰ KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu : příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení* Vyd. 1. Praha : Portál, 2012. – 120 s., ©Salesiáni Dona Boska 2020, ISBN 978-80-262-0126-7, [Cit. 30. 4. 2020], Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/vychova-v-salesianskem-duchu.pdf>.

⁶¹ SKLENÁŘ, Marek a spol. *Salesiánská výchova do kapsy*. [online]. Praha : ©Salesiáni Dona Boska 2020, [Cit. 30. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/vychova-do-kapsy.pdf>.

⁶² KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu : příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení* Vyd. 1. Praha : Portál, 2012. – 120 s., ©Salesiáni Dona Boska 2020,

Don Bosco dokázal s mladými lidmi a dětmi pracovat, odmítal trestání, nepoužíval vůči nim pokořující slova, ostré výčitky v přítomnosti druhých, byl k nim velmi laskavý. Konflikty řešil mezi čtyřma očima, stranou bez účasti ostatních. Nepopíral jejich chyby, ale chtěl jim trpělivě pomáhat se z nich poučit. Řídil se heslem, že mít rád své svěřence, v našem kontextu romské děti a mládež, je důležitý úkol. Chtít dobro druhého, přijmout jej takového jaký je se všemi chybami a nedostatky bylo jeho základním východiskem. Prosazoval zásadu, že vedoucího se děti nesmějí bát, jestli s nimi chce něco pořídit. Je třeba si získat jejich lásku a být k nim dobrý. Nazval tento přístup „pedagogikou lásky“. Opírá se o slova apoštola Pavla: „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.“ (1 Kor 13,4n). V prostředí jejich setkávání se snažil pro děti vytvořit atmosféru rodiny s dostatečnými citovými vztahy, mohou se tam cítit jako doma, a každý je přijímán bez ohledu na své zásluhy nebo chyby.

Pilíře, na kterých je postavená práce s mladými lidmi:

ROZUM: Počínání vychovatele je vedeno zdravým rozumem a láskou. Z hlediska vychovávaného musí být požadavky vychovatele pochopitelné a rozumné, jinak nelze dojít k trvalé a pozitivní změně chování, kterou výchovou sledujeme. Vychovávat mladé ke správnému používání rozumu při řešení otázek, které s sebou přináší všední život. Rozumnost umožňuje preventivní formou motivovat k disciplíně, k dodržování vnitřního řádu a k plnění povinností. Rozumně stanovená pravidla porozuměna mladými, vedení k zodpovědnosti a hledání příčin problémů a jejich následné řešení vede k dosahování přiměřeně stanovených cílů.⁶³ Umět vysvětlit otázku „Proč?“ ve spojení s dalšími tématy.

ISBN 978-80-262-0126-7, [Cit. 30. 4. 2020], Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/vychova-v-salesianskem-duchu.pdf>.

⁶³ URBAN, David. *Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží* [online]. České Budějovice, 2009, Fakulta informatiky MU, [cit. 5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lhsy6k/>.

LASKAVOST: Laskavý přístup (*amorevolezza*) tento postoj je pro salesiánskou činnost nezbytný. Mladí lidé musejí cítit, že je má někdo rád a že to s nimi myslí dobře. Laskavost je duší preventivního systému. Projevuje se jako výchovná láska, umožňující růst a utvářející vztah. Podle Dona Boska se laskavost živila přátelstvím. Již v 9 letech byl ve svém snu upozorněn na potřebu laskavosti, když dostal radu, že své přátele si nezíská bitím, ale mírností a láskou. Věděl, že v každém chlapci je určitý bod přístupnosti k dobru, a úlohou vychovatele je najít ho.⁶⁴

NÁBOŽENSTVÍ: salesiánská výchovná činnost vychází z křesťanského obrazu člověka a je motivována vírou v Boha. Výchova Dona Boska byla nábožensky orientovaná. Náboženství chápal jako rozvinutí smyslu pro Boha, přítomného v každé osobě a úsilí o křesťanskou evangelizaci. Životní postoj mladého člověka nesměl však zůstat jen u teorie, ale musel odpovídat běžnému životu. Náboženství nebylo podle Dona Boska jen chození do kostela a na katechismus. Viděl v tom mnohem víc. Vše zaměřoval na Boha. Snažil se chlapcům zpřítomnit Boží dobrotu. Chtěl, aby pobožnosti, které se konaly v ústavech, přitahovaly mladé. Proto jim dával příležitost a aktivně je do nich zapojoval.

Tento podrobný popis fungování salesiánského přístupu jsem na tomto místě uvedla, neboť je koncepční a dle mého naprosto přesně odpovídá tomu, na čem by měla být misijní a diakonická služba komukoli, včetně Romů, postavena. Salesiánský přístup se zcela shoduje s deklarovanými záměry i hodnotami evangelické církve v Česku i na Slovensku. Lze se ztotožnit s jeho postojem a pilíři a aplikovat je ve svých farnostech.

3.3.3 Mentoring

Co je to mentoring? Je to účinný způsob předávání, rozvoje, budování a podpory v oblasti vzdělávání, práce, kariéry a profesionálního růstu. Jde o vztah dvou osob

⁶⁴ PLCH, Milan, *Bakalářská práce O čem psali čeští sociální pracovníci od roku 1989*, Brno : Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, 2011, Fakulta informatiky MU [Cit: 6. 5. 2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/dy2h1/Bakprace_MilanPlch.pdf.

založený na důvěře – mentora a mentorovaného tzv. mentee, kdy mentor předává své zkušenosti a znalosti a může působit jako průvodce menteeho v daném tématu. Díky přirozenému sdílení znalostí a dovedností, které zpravidla probíhá v praxi, pomáhá mentor nalézt mentorovanému správný směr či řešení.

Mentoring je určen všem, kteří mají zájem pracovat na svém osobnostním růstu. Mentor může být každý, kdo má zájem předávat své zkušenosti a dovednosti a chce umožnit mentorovanému (menteemu) nahlédnout na vlastní rozvoj z nového úhlu pohledu. Mentor má zájem nabídnout odborné rady a zkušenosti či podnětné nápady. Je to člověk, který jde menteemu příkladem.

V neziskovém sektoru se mentory mohou stát lidé bez ohledu na profesi, věk či vzdělání, lidé, kteří mají ochotu a energii obětovat část svého času a pomáhat jinému člověku, aby se v životě rozvíjel a mohl najít lepší uplatnění. Výhodou pro tuto činnost je, má-li mentor zkušenosti v oblasti, ve které chce mentorovanému pomáhat. K člověku, kterému asistuje by měl přistupovat bez předsudků a s porozuměním. Buduje s mentorovaným vztah, stává se jeho kamarádem, motivuje jej k lepším výsledkům a je pro něj vzorem.

Mentee v průběhu mentoringu získává podporu a informace o možnostech řešení různých situací vycházejících ze zkušeností mentora.⁶⁵ Je to dlouhodobý projekt doprovázení jednotlivce, na jeho životní cestě.

Mentoring považují za klíčovou součást úspěšné sociální a misijní práce s romskými dětmi, která je může v životě velmi posunout, neboť by jim rozšířila obzory. Mentor by mohl být romskému dítěti zprostředkovatelem dobrých zkušeností s majoritou. Romské děti a mládež by díky tomu nahlédly zblízka do života jiné kultury a sociální vrstvy a mohly získat mnoho cenných podnětů.

⁶⁵ *Mentoring* [online]. © Centrum dohody 2013-2020, [Cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.asociacementoringu.cz/mentoring/>.

Závěr

V úvodu mé diplomové práce jsem si jako cíl vytyčila analyzovat romskou mentalitu a vymezit specifika tohoto etnika důležitá z hlediska misijní a diakonické práce, dále pak zmapovat současný stav této činnosti mezi Romy v české SCEAV a slovenské ECAV a na základě dobrých i špatných příkladů z praxe vytvořit konkrétní návrhy pro práci těchto církví mezi Romy. V práci jsem se zaměřila na misijní a diakonickou práci mezi romskými dětmi.

První část práce jsem věnovala rozboru specifík romské menšiny a problémům s nimiž se tato menšina potýká. Tuto kapitolu jsem uvedla krátkým exkurzem do historie Romů, ze kterého vyplynulo, že jsou takřka od svého příchodu do Evropy provázeni nepochopením a nevraživostí ze strany majority. Na okraji společnosti žijí po mnoho generací a tento stav je aktuální i dnes. Romové patří k největším marginalizovaným skupinám v Evropě. Toto jejich postavení romské menšiny do jisté míry souvisí s jejich odlišností od majoritní společnosti.

Dále jsem se v této kapitole podala charakteristiku romské kultury. Základem a absolutní prioritou je pro Romy rodina. V romských komunitách je potlačována individualita a do popředí se staví blaho rodiny jako celku. Romští rodiče vychovávají své děti nedirektivním způsobem, který dětem v každodenním životě poskytuje poměrně velkou volnost, neučí je však volním vlastnostem a překonávání překážek. Součástí romské kultury je také odlišný jazyk, romština, která se povětšinou používá ve směsici s jazykem majority. Zabývala jsem se také postojem Romů k náboženství a duchovním otázkám. Romové se většinou nestaví do postoje ateistů, ale s duchovním světem počítají a tato oblast jim není lhostejná.

Důležitou součástí práce je vymezení problematických oblastí. Především jsem analyzovala problém chudoby Romů, s důrazem na dětskou chudobu. Romský způsob života a smýšlení ve velké míře ovlivňuje skutečnost, že většina této menšiny žije v generační chudobě a patří k nejnižší sociální vrstvě. Nepsaná pravidla, kterými se jednotlivé společenské vrstvy řídí, se liší. Příslušníci jednotlivých skupin mají také odlišné priority. Romové jsou orientovaní na přežití, vztahy a obecně na současnost. Střední a bohatá třída je daleko více orientovaná na budoucnost a hospodárné nakládání

s penězi. Tyto rozdíly způsobují mezi majoritou a Romy vzájemné neporozumění, vyvolávají předsudky a ztěžují spolupráci těchto skupin.

Druhou problematickou oblastí je otázka vzdělávání romských dětí. Děti z této menšiny nedosahují dobrých výsledků ve škole. Problém je na obou stranách. Dětem chybí podpora a motivace ke vzdělávání ze strany rodičů, školám zase hlubší porozumění situaci a specifikům romských komunit. Většina romských dětí má nepoměrně menší slovní zásobu než děti z majority, což jim znesnadňuje porozumění probírané látce. Ve škole jsou také vystaveny zcela odlišnému režimu a požadavkům, než jsou ty, na které jsou zvyklé ze svých rodin. Kulturní a jazyková bariéra jim tak znemožňuje získat dobré vzdělání a zavírá jim tak cestu k lepším životním příležitostem.

Všechny tyto poznatky o romské kultuře, mentalitě a problémových oblastech jsou nebytné pro pochopení romské menšiny jako cílové skupiny misijní a diakonické práce, které se věnuji v druhé kapitole.

V druhé kapitole vymezují pojmy diakonická a misijní práce a zabývám se specifickými nároky, jež stojí před lidmi, kteří chtějí takovou formu pomoci poskytovat příslušníkům jiné kultury. To, že by romská menšina měla být cílovou skupinou této činnosti je nepopíratelné. Právě díky osobnímu setkání s živým Bohem a aplikaci víry v každodenním životě se jejich svět může postupně změnit. Když Romové zažijí změnu náboženskou cestou, dochází ke změně i v sociokulturní oblasti.

V této části práce nejprve na základě odborné literatury a výsledků ankety, kterou jsem provedla, rozebírám současný stav misijní a diakonické práce mezi Romy v české SCEAV a slovenské ECAV. Dospěla jsem k závěru, že ač si tyto církve vytyčují právě práci s Romy za svůj cíl, jeho plnění se často mívá účinkem. Z odpovědí na dotazník, jenž jsem rozeslala evangelickým farářům vyplývá, že pro tuto práci schází obecně motivace a dostatečná podpora ze strany členů sboru, pracovníci nejsou na práci s Romy připraveni a nerozumějí potřebám a specifikům této menšiny. I mezi křesťany se často objevuje představa, že se Romové musejí přizpůsobit pravidlům majority a nečiní-li tak, jsou na vině oni sami. V postojích křesťanů se projevují stereotypy a předsudky vůči romské menšině. V projektech zaměřených na Romy často také chybí participace samotných příjemců pomoci, což snižuje efektivitu poskytované podpory.

Dále uvádím konkrétní příklad špatné praxe, kterou jsem zažila v apoštolské církvi v Českém Těšíně při provozování volnočasového klubu pro nevěřící děti z města a příklad dobré praxe diakonické a misijní práce mezi Romy, kterou jsem měla možnost sledovat v obci Rankovce na východním Slovensku. Dobrá praxe se opírá o porozumění kulturním rozdílům a jejich tolerance a přijímání Romů takových, jací jsou. Špatná praxe často vyplývá naopak z aplikace měřítek a vzorců chování majority na Romy, kteří takovým požadavkům nemohou dostát.

Poslední část práce jsem věnovala návrhům, které by mohly pomoci těm, kdo se chtějí misijní a diakonické práci mezi Romy věnovat.

V prvé řadě je potřeba, aby pracovníci prošli přípravou. Důraz by měl být kladen na oblast osobního růstu a hlubší poznávání oblastí a témat spojených s Romy. Je potřeba provádět pravidelné a cílené proškolení at' již vlastní iniciativou anebo ze strany církvi a vzdělávacích institucí. Za velmi důležité považují sledování současných pedagogických trendů a navrhuji komunikativní animaci jako nástroj práce s romskou mládeží. Uvádím, že je nezbytná spolupráce nejen mezi sbory, ale také napříč denominacemi, je třeba také navázat v této věci kontakt se zahraničními misionáři, s místní samosprávou a školou. V rámci zjišťování potřeb romského etnika jsou smysluplná setkání u „kulatého stolu“ za účasti zástupců různých skupin a také Romů, účast na komunitním plánování měst a obcí ve spolupráci se sociálním odborem. Pro úspěšnost projektů je velmi důležitá participace Romů. Je třeba vést je ke zodpovědnosti a spoluúčasti při dosahování cílů.

Jelikož jsem se zaměřila na práci s dětmi a mládeží a potažmo s rodinou, vybrala jsme si jako vzor již fungující principy Salesiánského hnutí, které má dlouhodobé zkušenosti s prací s Romy a jejich úsilí vykazuje pozitivní výsledky. Objasnila jsem jejich hlavní myšlenky formulované zakladatelem tohoto hnutí Donem Boscem, vysvětlila jsem princip tří hlavních pilířů, se kterými se i v evangelické církvi můžeme ztotožnit. V závěru této kapitoly jsem vysvětlila princip fungování mentoringu, který by mohl být pro práci s romskou mládeží efektivní.

Přála bych všem romským dětem a mladým lidem, aby vlivem živé víry v Boží slovo a činné služby lásky duchovních a misijních pracovníků a dobrovolníků evangelické církve, byli proměněni. Aby to vedlo k jejich sociální změně v životě,

rodině a celé komunitě a osadě. Aby lidé kolem nich mohli spatřit změnu, kterou v jejich životech způsobí víra v Ježíše Krista. A následně aby majoritní společnost, ale především křesťané dokázali přijímat obyvatelé jiného etnika s jejich jinakostí a rozdíly, které jsou mezi nimi navzájem.

Seznam použitých pramenů

Knihy

BALVÍN, Jaroslav, VAVERKOVÁ, Lenka, et al. v: *INTERRA 6 Interkulturalita a národnostné menšiny*. Spiš : Hnutie R, 2008. 474 s. ISBN 798-80-970032-0.

BALVÍN, Jaroslav a Lukasz KWADRANS, et al. *Situacion of Roma minority in Czech, Poland and Slovakia*. Wroclaw : Foundation of social Integration Prom, 2009. 419 s. ISBN 978-83-928354-1-7.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Miriam. *Etnické komunity. Romové*. Praha : Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013. 224 s. ISBN 978-80-87398-45-6.

FILO, Julius. v: *Spolu s Romami vytvárat' plnohodnotný život, Misiológia a pastorálne potreby*. Košice : produkčná dieľňa AVE, 2015. ISBN 978-80-970147-7-3.

FUJADA, Milan, KLOCOVÁ Eva, KUNDT, Radek, et al. *Identity v konfrontaci, Multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ*. Brno : Masarykova univerzita, 2011. 445 s. ISBN 978-80-210-5558-2.

GREŠKOVÁ, Lucia (Ed.). *Pastorácia Rómov (Hľadanie Romského boha)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009. 219 s. ISBN 978-80-89096-39-8.

HANCOCK, Ian. *My Rómsky národ Ame sam e Rromane džene*. Bratislava : Petrus 2005. 249 s. ISBN 80-88939-97-6.

JÚRIK, Milan. *Kresťanská misia – nástroj sociálnej inklúzie Rómov*. v: KLÁTIK, Miloš et al. In: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012. 212 s. ISBN 978-80-7140-380-7.

PAYNE, Ruby, DEVOL, Philip, SMITH, Terie. *Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity*. Košice : Equilibria, s.r.o., 2010, 293 s. ISBN 978-80-89284-53-5.

- PODOLINSKÁ, Tatiana. *Koho Boh? O kultúrnej aproximácii kresťanstva medzi Romami na Slovensku*. v: GREŠKOVÁ, Lucia (Ed.), *Pastorácia Rómov (Hľadanie Romského boha)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2009. 219 s. ISBN 978-80-89096-39-8.
- PODOLINSKÁ, Tatiana, HRUSTIČ, Tomáš. *Boh medzi barierami, Sociálna inklúzia Romov náboženskou cestou*. v KLÁTIK, Miloš et al. v: *Teologická konferencia ECAV na Slovensku 2011. Misia a charismatické hnutia*. Liptovský Mikuláš : Transocius, 2012, 212 s. ISBN 978-80-7140-380-7.
- PRŮCHA, Jan a Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- RADIČOVÁ, Iveta. *Hic sunt Romales*. Bratislava : Interlingua, 2001, 324 s. ISBN 80-88991-13-7.
- REIFLE, Hans Ulrich. *Kresťanská misia na prelome tisícročia*. Levice : Ježiš pre každého, 1998. 267 s. ISBN 80-901142-7-X.
- ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 2000. 149 s. ISBN 80-7178-410-9.
- SENIOR, Donald, STUHLMUELLER, Carroll. *Biblické základy misie*. Levice : Ježiš pre každého, 2002. 356 s. ISBN 80-968159-2-X.
- ŠORMOVÁ, Kateřina. *Jak čtou Romové*. Praha : Filozofická fakulta, UK, 2016. 196 s. ISBN: 978-80-7308-595-7.
- VAŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2 dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. 175 s. ISBN 80-86384-00-4.
- WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy*. Praha : Karolinum, 2014. 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1.

Elektronické prameny

2019. [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny.pdf>.

Ábel Ravasz predstavil nový Atlas rómskych komunit - trendy sú pozitívne. *Ministerstvo vnútra SR* [online]. © 2020 Ministerstvo vnútra SR, publikováno 4. 9. 2019 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=abel-ravasz-predstavil-novy-atlas-romskych-komunit-trendy-su-pozitivne>.

DIAKONIE [online]. coznamena.cz ©2012-2019. [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://coznamena.cz/diakonie>.

DUDOVÁ, Anna, KAPLÁNEK, Michal, MACKŮ, Richard. *Mnohotvarý fenomén animace* [online]. Pedagogická orientace 2011 [Cit. 8. 4. 2020]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2011/pedor11_3_mnohotvaryfenomenanimace_dudovakaplanekmacku.pdf.

Etnická nesnášenlivost je nakažlivá, a proti Romům se šíří dvakrát rychleji, ukázal výzkum [online]. *Atlas.cz* 1999 – 2020 © Economia, a.s., publikováno 27. 4. 2018, [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/etnicka-nesnasenlivost-je-nakazлива-a-rychle-se-siri-proti-r~c56de3da4a111e880d30cc47ab5f122/>.

ETP Slovensko. © Copyright 2018 Fundraiser [Cit. 4. 4. 2020] Dostupné z: <http://etp.sk/>.

European Court of Auditors, *Auditoři posuzují snahy EU v boji s dětskou chudobou* [online]. European Court of Auditors, publikováno 18. 6. 2019 [cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.eca.europa.eu/cs/Pages/NewsItem.aspx?nid=12331>.

<https://www.mpsv.cz/komunitni-planovani-vec-verejna-pruvodce->.

Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU [online], Belgium © Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014 [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_cs.pdf.

KAPLÁNEK, Michal. *Animace : studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2013. – 104 s., ©Salesiáni Dona Boska 2020 [Cit. 8. 4. 2020]. ISBN 978-80-262-0565-4 (brož.) Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/animace.pdf>.

KAPLÁNEK, Michal. *Výchova v salesiánském duchu : příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení* Vyd. 1. Praha : Portál, 2012. – 120 s., ©Salesiáni Dona Boska 2020, ISBN 978-80-262-0126-7, [Cit. 30. 4. 2020], Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/vychova-v-salesianskem-duchu.pdf>.

Komunitní plánování - věc veřejná (průvodce) [online]. © Ministerstvo práce a sociálních věcí, [Cit 8. 4. 2020]. Dostupné z:

Korzar.sme.sk, *Americká misionářka sa usadila na Slovensku. Učí rómské ženy šiť* [online]. © Copyright 1997-2020 Petit Press, a.s., publikováno 27. 1. 2019 [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22038332/americka-misionarka-sa-usadila-na-slovensku-uci-romske-zeny-sit.html>.

Mentoring [online]. © Centrum dohody 2013-2020, [Cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.asociacementoringu.cz/mentoring/>.

Ministerstvo vnútra SR, *Chudobou je ohrozených až 85 % domácností z marginalizovaných rómskych komunit, ukazuje nový výskum EU SILC MRK*, [online]. © 2020 Ministerstvo vnútra SR, publikováno 9. 1. 2020 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=chudobou-je-ohrozenych-az-85-domacnosti-z-marginalizovanych-romskych-komunit-ukazuje-novy-vyskum-eu-silc-mrk>.

Ministerstvo vnútra SR, *Operačný program Ľudské zdroje 2014-2020* [online]. © 2020 Ministerstvo vnútra SR 2014 [cit. 1. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.minv.sk/?OPLZ>.

Nobelovu cenu za ekonomii letos dostali vědci za snahu zmírnit *chudobu* [online]. © 2003 - 2020 ROMEA, o. p. s., publikováno 14. 10. 2019 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/nobelovu-cenu-za-ekonomii-letos-dostali-vedci-za-snahu-zmirnit-chudobu>.

PLAŠILOVÁ, Lenka, *Tisíce českých dětí žije v chudobě. Unie řadě z nich zaplatila nové bydlení*. [online]. EurActiv Network, publikováno 5. 12. 2018. [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropske-finance/news/tisice-ceskych-deti-ziji-v-chudobe-unie-rade-z-nich-zaplatila-nove-bydleni/>.

PLCH, Milan, *Bakalářská práce O čem psali čeští sociální pracovníci od roku 1989*, Brno : Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, 2011, Fakulta informatiky MU [Cit: 6. 5. 2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/dy2h1/Bakprace_MilanPlch.pdf.

Počet obyvateľov podľa pohlavia - SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek (ročne). *STATdat* [online]. © Štatistický úrad Slovenskej republiky [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <http://statdat.statistics.sk>.

Preventivní systém [online]. ©Salesiáni Dona Boska 2020, [Cit. 27. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/preventivni-system/>.

Rankovce preslávila doma i v zahraničí svojpomocná rómská výstavba rodinných domov [online]. Košice 24 ©2019, publikováno 30. 1. 2019 [Cit. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <https://kosice.dnes24.sk/rankovce-preslavila-doma-i-v-zahranici-svojpomocna-romska-vystavba-rodinnych-domov-foto-321014>.

SKLENÁŘ, Marek a spol. *Salesiánská výchova do kapsy*. [online]. Praha : ©Salesiáni Dona Boska 2020, [Cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.sdb.cz/wp-content/uploads/2018/11/vychova-do-kapsy.pdf>.

Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou [online]. ÚSTAV ETNOLÓGIE SAV © 2013 [cit. 28. 5. 2020] Dostupné z: <https://uesa.sav.sk/?q=sk/socialna-inkluzia-romov-nabozenskou-cestou-0>.

URBAN, David. *Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží* [online]. České Budějovice, 2009, Fakulta informatiky MU, [cit. 5. 5. 2020 2020]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lhsy6k/>.

Úřad vlády České republiky, *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2020,

Zákon č. 448/2008 Z.z., §83. Zákon č. 448/2008 Z. z., Zákon o sociálních službách a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) v znění neskorších předpisov [online]. © **S-EPI** s.r.o. 2010-2020, [Cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-448#c11>.

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2017. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2020, publikováno 22. 8. 2018 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2017-168061/>.

Příloha č. 1 Dotazník pro farní sbory ECAV a SCEAV

1. Jakou formu práce s Romy evidujete ve vaší farnosti?
2. Máte osobní zkušenost se službou mezi Romy?
3. Jaké vzdělávací programy nebo kurzy jste pro misijní nebo diakonickou práci s Romy absolvovali?
4. Jaké máte povědomí a znalosti o romské kultuře a historii, etniku?
5. Kde se můžete dovzdělávat a získat příklady dobré praxe o misii a diakonii mezi Romy?
6. Co víte o znalostech a dovednostech romských předškolních dětí?
7. Jak myslíte, že fungují romští rodiče ve vztahu ke vzdělávání a školství?
8. Jaké jsou romské tradice a zvyky, a co pro ně znamenají?
9. Jaký mají Romové vztah k autoritám, ženám, mužům a starým lidem?
10. Jak pracujete s "časem" v pojetí jejich kultury?
11. Jaké jsou tradované role v romských rodinách?
12. Jaké mají Romové sebevědomí?
13. V čem jsou podle vašich zkušeností výjimeční a vynikají?
14. Co si myslí Romové sami o sobě?
15. Co si myslí o Romech lidé v obci nebo vašem městě?
16. Co si myslí o Romech lidé ve vašem sboru?
17. V jaké oblasti pracujete ve vašem sboru s Romy a s jakou skupinou?
18. Diakonickou a misijní práci s Romy realizujete s ostatními službami pro ostatní členy sboru (příslušníky majoritní společnosti)? Proč ano anebo proč ne.
19. S jakými sdruženími nebo neziskovými organizacemi v této oblasti spolupracujete?
20. Existují podpůrné dotační programy ze strany státu pro práci s minoritami. Jak jste je využili? Víte kde je hledat?
21. Jaká jsou nejpalčivější témata, která hýbou Romy?

22. Která věková skupina členů sboru vám ve službě pomáhá?
23. S jakými problémy se setkáváte v praxi?
24. Co Vám nejvíc chybí pro službu v této oblasti?
25. Jaké oblasti misie a diakonie s Romy vidíte nevyužité?
26. Můžete na závěr přidat nějakou vlastní zkušenost nebo příklad dobré praxe?
Pokud ano stručně popište.
27. Jestli dovolíte, budu Vám vděčná za Vaše zkušenosti i případné doplnění informací telefonicky nebo dopisem.

Příloha č. 2 Projekt doučování Muzea romské kultury

Jak velký je zájem o doučování a jak staré děti využívají tuto možnost?

Zájem o doučování je velký, jedná se o desítky dětí (tuším, že těch doučovaných bývá více než 80). Většinou je zájemců víc, než kolik jsou dobrovolníci schopni pokrýt. Nejvíce dětí bude nejspíš z prvního stupně, doučuje se ale také starší děti. Vím také o jednom dvou středoškolácích. (Na střední školy se ale bohužel dostane jen málo romských dětí, a ještě méně jich tam vydrží). Velký zájem o doučování má podle mě řadu důvodů. Jako první mě napadají tyto: dobrá pověst instituce, letitá praxe s doučováním a doučování dětí přímo v lokalitě, kde bydlí.

Jakým způsobem komunikujete s rodinou dítěte a s jakými postoji se setkáváte?

S rodinou komunikují především pracovníci instituce. Na začátku doučování podepisují všechny zúčastněné strany (tedy dobrovolníci, rodiče, děti a instituce) smlouvu a jakýsi kodex, kterým se má spolupráce řídit. To má zvýšit pocit závaznosti pro všechny strany. Komunikace s rodiči se obvykle týká účasti na doučování (např. omlouvání neúčasti) a probíhá telefonicky. Osobně mám s komunikací s rodiči dobrou zkušenost – jsou rádi, že dětem někdo s učivem pomáhá, takže se snaží, aby dítě na doučování docházelo. Určitě to tak dobře ale nebude fungovat u všech. Kromě komunikace s rodiči probíhá u některých dětí také komunikace s učiteli (řeší se např. konflikty s učiteli, nezvládnání probírané látky, situace, kdy dítěti hrozí propadnutí apod.).

Které oblasti doučování se musíte věnovat nejvíce a proč a které nejméně a proč?

Pro úplnost: Doučování v Muzeu romské kultury (nyní v organizaci Drom) je koncipováno nejen jako pomoc s učením, ale také jako místo, kde se děti mohou setkat s lidmi z majority a navázat s nimi přátelské vztahy. Jde nejen o učení, ale také o rozšiřování obzorů dítěte. Vedle doučování se během roku pořádá mnoho akcí (výlety, tábor, výtvarné dílny, zakončení školního roku, ...) a fungují také volnočasové kroužky. Já doučuji děvče, které chodí do 8. třídy a nejvíce bojuje s matematikou a českým jazykem. Řešíme spolu domácí úlohy a přípravu na písemky. Vysvětluji látku, které dítě nerozumí. Předměty, s nimiž má dítě potíž bývají různé, ale matematika a čeština jistě patří k těm častějším. Myslím, že je to dáno do značné míry tím, že se jedná o

stěžejní předměty, kterým je ve výuce věnováno nejvíce času, zároveň je k nim také nejvíce úkolů. Pokud má dítě potíže s porozuměním textu, či s logickou návazností, jistě bojuje s neporozuměním také v dalších předmětech (biologie, chemie, fyzika atd.) - u těch ale není tolik úkolů a důkladné porozumění není předpokladem obstojných známek (dítě se např. naučí poučky zpaměti). Myslím, že častým problémem je mimo jiné neporozumění psanému textu – děti z romských rodin mívají velmi chudou slovní zásobu, takže nerozumí v zásadě jakémukoli složitějšímu či méně obvyklému slovu. V jejich domovech se hovoří etnolektem a kultura čtení je takřka nulová. Problémem je jistě také omezenost prostředí, ve kterém se pohybují – příliš necestují, nechodí na výlety, mají méně podnětů. Proto si ve velké části učiva nedokážou propojit s realitou. Toto nejsou problémy, které se vyskytují pouze u Romů, přesto si myslím, že se s nimi právě oni potýkají více.

Jakým způsobem děti motivujete a vedete, aby dosáhly lepších výsledků?

To je u různých dětí různé. Děvče, které doučuji nyní, chce dosahovat lepších výsledků samo. Takže vnější motivaci příliš nepotřebuje. Děvče, které jsem doučovala dříve bylo ale pravým opakem. Vlastní motivace k učení byla takřka nulová. Tato dívka čas od času na doučování nepřišla vůbec, a když přišla, většinou neměla vůli cokoli dělat. Neviděla v tom smysl. Zkoušela jsem ji motivovat různými způsoby: bavily jsme se o tom, proč na doučování jsme a že je to přece dobrovolné – pokud nechce, nemusí chodit, pokud ale přijde, pak by bylo dobré ten čas využít plodně, jindy jsem ji vysvětlovala, že jsem tady teď pro ni, ať toho využije, nebo také že i já jsem tam dobrovolně, a když to k ničemu není, ztrácí čas nejen ona, ale i já. Snažila jsem se také bavit o perspektivách do budoucnosti. Většinou tyhle motivační promluvy zabraly na cca 10 minut. Spolupráce se v tomto případě nedařila (tato dívka měla kromě potíží ve škole také hodně osobních problémů, které řešila s jednou pracovnící instituce, k níž měla důvěru). V tomto případě jsem sama nevěděla, jak k doučování přistoupit a jak s dítětem komunikovat, nedařilo se mi navázat s ní vztah ani učitelský ani přátelský.

Proč jste se přihlásila jako dobrovolník pro tuto činnost?

Chtěla jsem dělat něco pro druhé, nejlépe pravidelně. Doučování ostatních mě vždy bavilo a myslím, že mi také šlo. Při této činnosti mohu využít své všestranné vzdělání i to, že jsem s učením sama nemívala potíže. Lákala mě také práce s romskými dětmi - kulturní rozdíly jsou pro mě rozhodně zajímavé, zároveň také vnímám, že právě tato minorita pomoc při vzdělávání dětí nezbytně potřebuje.

S jakými největšími problémy se setkáváte při této práci?

Nyní moc problémů nevnímám. Děvče, které doučuji je nebývale pracovitě a svědomitě. Chodí na doučování pravidelně, ví, co potřebuje vysvětlit, jaké úkoly udělat a na jakou písemku se připravit. Toto vše ale není samozřejmé ani příliš časté. Jiné děti často na doučování vůbec nepřijdou nebo třeba nenosí sešity či učebnice, takže je složité se zorientovat, co právě potřebují. Myslím, že mladší děti chodí na doučování víc na popud rodičů a berou to jako určitou povinnost. Starší buď najdou motivaci nebo úplně přestanou chodit.